TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAP DÜNYASINDA ÇOCUK EDEBİYATI HAKKINDA NİTEL BİR İNCELEME (SURİYE ÖRNEĞİ)

Mohamad OUROT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA /2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ARAP DÜNYASINDA ÇOCUK EDEBİYATI HAKKINDA NİTEL BİR İNCELEME (SURİYE ÖRNEĞİ)

MOHAMAD OUROT

Danışman: Doç. Dr. Musa ALP

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Haluk GÖKALP

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mustafa KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2016

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalında YÜKSEKLİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Musa ALP
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Haluk GÖKALP

Üye: Doç. Dr. Mustafa KAYA

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
… /… / 2016

Prof. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

15 / 06 / 2016

Mohamad OUROT

ÖZET

ARAP DÜNYASINDA ÇOCUK EDEBİYATI HAKKINDA NİTEL BİR İNCELEME (SURİYE ÖRNEĞİ)

MOHAMAD OUROT

Yüksek Lisans Tezi, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Musa ALP

Haziran 2016, 95 sayfa

Bu araştırmada, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin'i kapsayan ve coğrafi olarak Şam Bölgesi diye isimlendirilen Arap ülkelerindeki "çocuk edebiyatı" incelenmiştir. Suriye'de çocuk edebiyatı, şair Rızḳullah Ḥassun'un 1867 yılında Kirlof Hikâyelerini Arapçaya tercüme etmesiyle başlamış, Abdurrahman es-Sefercelânî'nin 1923'te kaleme aldığı *Silsiletü'l-maḥfuẓâtü'l-arabiyye* dizisiyle sürmüş ve görebildiğimiz kadarıyla Muhammed Ḳarânyâ'nın *Ẓavâhirü't-tecdid fi kasaidi'l-eṭfâl* adlı eserine kadar devam etmiştir.

Ürdün'de üç aşamalı bir şekilde gelişen edebi çalışmalar, İbrahim el-Bevarşî ile başlamış, Yusuf el-'Azm, Ravżatü'l-Hüdhüd ve Ahmed el-Müsliḥ gibi edebiyatçılarla devam etmiştir. Filistin'de ise 1928'de başlayan çalışmalar bölgesel ve siyasi sebeplerden dolayı ülke dışında sürmüştür.

Lübnan'daki edebi çalışmalar, diğerlerinden daha önce XIX. yüzyılda başlamış, XX. yüzyılın başlarında yoğunlaşmış, 1960'lı yıllarda ise tercümeye doğru bir dönüşüm göstermiştir. Yetmişli yıllardan sonra kitap yayımcılığı artmıştır.

Bu ülkelerin maruz kaldığı ihtilal, işgal ve sürgünler nedeniyle çocuk edebiyatı türlerinde daha çok milli, hamasi duygular ile direniş ve mücadele teması işlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Suriye, edebiyat, çocuk, şiir, hikâye, Arap.

ABSTRACT

EXAMINATION ABOUT CHILDREN'S LITERATURE IN ARAB WORLD (EXAMPLE IN SYRIA)

MOHAMAD OUROT

Master's Thesis, Department of Basic Islamic Sciences
Consultant: Assoc. Professor Musa ALP
June 2016, 95 pages

In this searching Arab children's literature was examined in Arab countries geographically named as damascus region, including Syria, Lebanon, Pelastine and Jordan. Children's literature in Syria has started in 1867 with stories of Kirlof which translated to Arabic language by Peot Rizkallah Hassan, continued with Abdul Rahman al-Sefercelânî's series "Silsilat al-Mahfuzât al-Arabiyyah". As we see, it continued until Mohammad Karanya's work which named "Zavahiru'l-Tecdeed fi Kasaidu'l-Etfâl".

The literature studies in Jordan, developing a three-stage manner, has started by Ibrahim al-Bevrashi and continued with the litterateurs like Joseph al-Azm, Raudatu'l Hudhud and Ahmad al-Muslih. In Pelastine, the literature studies which started in 1928, were continued abroad because of regional and political issues.

In Lebanon, the literature studies started in XIXth century before the others, itensified beginning of XXth century. In 1960 it took away toward translations. After in seventies years the publications have increased.

Because of the occupation, revolution and exile situations in these countries, national resistance, enthusiastic emotions and struggle issues were mostly discussed in children's literature types.

Keywords: Syria, literature, child, poem, story, Arab.

ÖNSÖZ

Modern zamanda çocuklara yönelik geleneksel algı değişmiş ve çocukluk devresi önemsenen bir dönem olmuştur. Çocuk eğitimi bireysel bir çalışma alanı olmaktan çıkarak sosyal ve kültürel bir olguya dönüşmüştür. Çünkü çocuklar, eğitimini devlet ya da özel kuruluşlardan almaktadır. Çocuk eğitimi genel anlamda çocuk edebiyatıyla ilişkilendirilmesi sebebiyle gelişmiş ülkelerin birçoğunda çocuk edebiyatının desteklenmesi ve geliştirilmesi için her türlü imkân sağlanmıştır. Yıllık olarak yayımlanan kitap sayısının arttırılması, yazar ve şairlerin hediyeler veya ödüllerle teşvik edilmesi, çocuk edebiyatıyla ilgili konferans, toplantı ve panel gibi çok sayıda faaliyet tertip edilmesi bu çabaların bir göstergesidir.

Son yıllarda çocuk edebiyatına olan ilginin artmasıyla çocuk edebiyatı ile ilgili eserler çeşitlenmiştir. Resmi kuruluşlar tarafından çocuk edebiyatı kitaplarının yazımı konusunda yazarlar teşvik edilerek kitap neşriyatına daha fazla önem verilmeye başlanmıştır.

Mısır, Suriye, Ürdün ve diğer birçok Arap ülkesi tarih boyunca durgunluk ve ilerleme aşamalarından geçtiğinden bu ülkelerde çocuk edebiyatı ilerleme kaydedememiştir. Ancak dünyadaki modern eğitim reformlarından sonra bu ülkelerde de çocuk edebiyatı gelişmeye başlamıştır. Bu nedenle çocuk edebiyatının, Arap dünyasında gereken ilgiyi ancak yirminci yüz yılın ikinci yarısından sonra görmeye başladığını söyleyebiliriz.

Çocuk edebiyatına göz attığımızda yazarların birçoğunun hikâyeye öncelik verdiğini görmekteyiz. Bu durum hikâyenin diğer edebî türlere göre daha etkileyici ve eğlenceli olmasıyla açıklanabilir.

İlgili alana dair yapılan araştırmaların, kolektif bir çalışma sonucu ortaya çıkarıldığı ve tamamlandığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu araştırmayı hazırlamam için beni teşvik eden ve araştırma süresince beni yönlendiren tez danışman hocam Sayın Doç. Dr. Musa Alp'e teşekkür ederim.

Mohamad OUROT

Adana / 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **ix**
SİMGELER VE ÇENRİYAZI (Transkripsiyon) İŞARETLERİ ..... **x**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**
RESİMLER LİSTESİ ..... **xiii**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 1
1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları 1
1.3. Benzer Çalışmaların İncelenmesi 2
1.4. Edebiyatın Lügat ve Istılahî Anlamı 2
1.5. Tarihi Süreç İçerisinde Edebiyat (أدب) Kavramı 3
1.5.1. Cahiliye ve İslam'ın İlk Döneminde Edeb Kelimesi 3
1.5.2. Emevi, Abbasi Dönemi ve Çağdaş Dönem 4
1.6. Çocukluk Dönemi ve Evreleri 5
1.6.1. Çocuğun *(الطِّفل)*Tanımı 5
1.6.2. Çocuk Gelişiminin Aşamaları 5
1.7. Çocuk Edebiyatı 6
1.7.1. Tarifi ve Önemi 6
1.7.2. Çeşitleri 8

BÖLÜM II
ARAP ÜLKELERİNDE ÇOCUK EDEBİYATI

2.1. Ürdün'de Çocuk Edebiyatı ve Çeşitleri 13
2.1.2. Ürdün'de Çocuk Hikâyesi 14
2.1.3. Hikâyelerin İçerdiği Toplumsal Unsurlar 15
2.1.3. Ürdün'de Çocuk Şiiri 15
2.1.4. Ürdün'de Tiyatro 18

2.2. Ürdün'de Çocuk Edebiyatı Alanında Eser Veren Edebiyatçılar 18
2.2.1. Ravżatü'l-Huhud 18
2.2.2. Raşit İsa 19
2.2.3. Yusuf el-'Azm 19
2.2.4. Ahmed Muslih 20
2.3. Lübnan'da Çocuk Edebiyatı 20
2.3.1. Lübnan'da Çocuk Edebiyatı Türleri 21
2.3.2. Lübnan'da Çocuk Edebiyatı Alanında Eser Veren Edebiyatçılar 24
2.4. Filistin'de Çocuk Edebiyatı 25
2.4.1. Filistin'de Çocuk Edebiyatının Problemleri 25
2.4.2. Filistin'de Çocuk Edebiyatı Türleri 26
2.4.3. Filistin'de Çocuk Edebiyatı Alanında Eser Veren Edebiyatçılar 29

BÖLÜM III
SURİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI

3.1. Suriye Çocuk Edebiyatının Dünya Edebiyatıyla İlişkisi 32
3.2. Suriye Çocuk Edebiyatının Arap Kültürü İle İlişkisi 32
3.3. Suriye'de Çocuk Edebiyatının Önemi 33
3.4. Suriye'de Çocuk Edebiyatı Türleri 33
3.4.1. Çocuk Hikâyesi ve Önde Gelen Hikayeciler 33
3.4.2. Suriye'de Çocuk Şiirleri ve Önde Gelen Şairler 40
3.4.3. Suriye'de Resimli Çocuk Kitapları 79
3.4.4. Suriye'de Çocuk Dergileri 83
3.4.5. Farklı Ülkelerde Neşredilip Suriye'de Okuyucuyla Buluşan Dergiler 85
3.4.5. Suriye'de Radyo ve Televizyonda Çocuk Edebiyatı Programları 86
3.4.6. Suriye'de Çocuk Tiyatrosu 87

BÖLÜM IV
SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç 89
4.2. Öneriler 90
KAYNAKÇA. 91
ÖZGEÇMİŞ 95

KISALTMALAR

b.	: bin
Bkz.	: bakınız
Hz.	: Hazreti
s.	: sayfa
Vb.	: ve benzeri
Vs.	: vesaire
ö.	: ölüm
kk.	: Kuran-ı Kerim

SİMGELER VE ÇENRİYAZI (Transkripsiyon) İŞARETLERİ

A-a	أ
B-b	ب
P-p	پ
T-t	ت
Ş-ş	ث
C-c	ج
Ç-ç	چ
Ḥ-ḥ	ح
Ḫ- ḫ	خ
D-d	د
Ẕ-Ẕ	ذ
R-r	ر
Z-z	ز
J-j	ژ
S-s	س
Ṣ-ṣ	ش
Ṣ-ṣ	ص
Ż-ż	ض
Ṭ-ṭ	ط
Ẓ-Ẓ	ظ
Ġ-ġ	غ
F-f	ف
ḳ-ḳ	ق
K-k	ك
G-g	گ

L-l	ل
M-m	م
N-n	ن
V-v	و
h-h,a,e	ه
y-y,i,î	ي

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. yayın evlerinin yayınladıkları eser sayısına göre oransal olarak çocuk edebiyatındaki paylarını göstermektedir…….……..……..34

Tablo 2.yıllara göre çocuk hikâyelerin yayım sayısı ve oranını…….……... 35

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Ântera, sevgilisi Able ve kardeşi Şeybub'u anlatan temsili resim..... 10
Resim 2. Ravdatü'l-Huhud 18
Resim 3. Raşit İsa 19
Resim 4. Yusuf el-Azm 19
Resim 5. Ahmed Muslih 20
Resim 6. Nâsıf Yazıcı 24
Resim 7. Riyad Maluf 25
Resim 8. Harun Reşit 28
Resim 9. Semih el-Kasım 29
Resim 11. Fedvâ Tugan 30
Resim 12. Âdil Ebû Şeneb 37
Resim 13. Zekeriya Tâmir 38
Resim 14. Delâl Hâtim..... 39
Resim 15. Semer Rûhî el-Faysal..... 39
Resim 16. Nizâr Neccâr..... 41
Resim 17. Süleyman İsa 44
Resim 18. Muhammed Ḳarânyâ' 67
Resim 19. Beyan es-Safadi 74
Resim 20. Beyan es-Safadi 78
Resim 21. el-Harûfu'l-Mutî'den bir şekil 82
Resim 22. el-Ḥassun'undan'dan bir şekil..... 83
Resim 23. el-Fekk ve't-Terkîb den bir şekil..... 83
Resim 24. Fuarda çizilmiş resimlerden bir örnek 83
Resim 25. Fuarda çizilmiş resimlerden bir örnek (Barış içimizden doğu..... 84
Resim 26. Çocukların çizmiş olduğu yıkılmış askeri üniformalı karakterler 84
Resim 27. Çocukların çizmiş olduğu yıkılmış ev ve okulla 85
Resim 28. 1969 yılında yayımlanan Usame dergisinden ilk sayı öğreneği 86
Resim 29. 1947 yılında yayımlanan Mecelle dergisinden ilksayı öğreneği..... 87
Resim 30. Mecellütü't-Tıfl dergisinden ilk sayı fihrist öğreneği..... 87

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmamızın amacı, Suriye'deki çocuk edebiyatını esas alarak Arap dünyasındaki çocuk edebiyatını incelemektir. Konu ele alınırken çocuk edebiyatının tarihi gelişimi ortaya konularak bu alanda eser vermiş, hayatta olan veya olmayan önemli yazar ve edebiyatçıların edebi tenkitlerini de tespit ederek değerlendirmek de amaçlarımız arasındadır.

Modern Batı edebiyatında kendisine ayrıcalıklı bir yer edinmiş olan çocuk edebiyatının, Arap edebiyatında da mevcut olduğu gerçeğinden hareketle Arap edebiyatının bu yönünü örnek olarak seçtiğimiz Suriye'deki faaliyetlere dayanarak ortaya konması da bu çalışmanın hedeflerindendir.

Edebi bir tür olarak çocuk edebiyatının Arap edebiyatının bir parçası olması sebebiyle, araştırmamızın daha önce Arap edebiyatı üzerinde çok durulmayan bir yönünü ortaya çıkaracağı kanaatindeyiz. Ayrıca çalışmamızda konu edindiğimiz Arap ülkelerindeki edebî çalışmaların olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya konulması bakımından da önemi haiz olduğunu düşünmekteyiz.

1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Bu araştırmada Arap dünyasında çocuk edebiyatının başlangıcı ve gelişimi göz önünde bulundurularak nitel bir yöntem takip edilmiştir. Takip ettiğimiz bu yöntem doğrultusunda genel olarak çocuk edebiyatıyla ilgili bütün çalışmalar incelenmiş ve konumuzla ilgili veriler toplanmak ve değerlendirilmek suretiyle çalışmamız vücuda getirilmiştir.

Suriyeli çocuk edebiyatçılarının eserleri tespit edilerek konularına göre bütün yazarlar tasnif edilmiştir. Metinlerini tespit ettiğimiz edebiyatçıların yapıtlarındaki ana fikirler çıkarılarak eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeler yapılmıştır. Çocuk edebiyatı alanında eser vermiş Suriyeli edebiyatçıların ayrıştıkları ve birleştikleri noktalara değinilmiştir. Yazarların, eserleri ile çocukların hangi yönlerini geliştirmeyi hedefledikleri; onlara hangi inanç ve ideolojiyi vermek istediklerine atıfta bulunulmuştur.

Tezimiz "Bilâdu'ş-Şam" adı verilen bölgeyi kapsayan Suriye ve komşuları Ürdün, Lübnan, Filistin ülkelerindeki edebi çalışmaları kapsamaktadır. Bununla birlikte çok geniş bir alana yayılarak bir yüksek lisans çalışmasının sınırlarını aşacağı ve farklı alanlara girileceği gerekçeleriyle diğer Arap ülkeleri araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Tezimizde zaman aralığı bakımından çocuk edebiyatının kurumsallaşmaya başladığı XIX. yüzyıldan günümüze kadar olan süreç ele alınmıştır.

1.3. Benzer Çalışmaların İncelenmesi

Arap ülkelerinde çocuk edebiyatını konu edinen benzer çalışmalar yapılmıştır. Bunlar arasında, Beyân es-Şafadî'nin, *Şiru'l-eṭfâl fi'l-vatani'l-Arabi* (2008), Muhammed Ḳaranyâ'nın *Ẓevahiru't-tecdîd fi Ḳasideti'l- eṭfâl fi Suriye* (2008), 'Îsa eş-Şemmâs'ın *el-ḳıssa et-tıfṭliyye fi Suriye* (1996) ve Semer Ruḥî'nin *müşkilâtu kısasi'l-Eṭfâl fi Suriye* (1981) adlı eserlerini zikredebiliriz.

Beyân es-Şafadî zikrettiğimiz eserinde çocuk edebiyatını Cahiliye döneminden günümüze kadar tarihsel boyutunu esas alarak incelemiştir. Daha sonra çocuk edebiyatını ülkelere göre tasnif etmiş ve her ülkenin bu alanda uzmanlaşmış şairlerinin şiirlerini eleştiriye tabi tutarak önemli noktalara işaret etmiştir.

Muhammed Ḳaranyâ ise 2003'te yazdığı *Kitâbu'l- ḳasâidi'l-eṭfâl* adlı eserindeki hedefini tamamlamak üzere 2008 yılında yukarıda adını zikrettiğimiz eserini kaleme almıştır. Bu kitapta öncelikle Arap ülkelerindeki çocuk şiirinin tarihi konu edinilmiş sonra Suriye çocuk şiiri ele alınmıştır.

Semer Ruḥî, *Müşkilâtu ḳısasi'l-eṭfâl fi Suriye* adlı eserinde 9-12 yaş aralığına yönelik olan hikâyeleri ele almış ve Arap ülkelerinde çocuk edebiyatı ve Hikâyelerinin sıkıntılarını dile getirmiştir. 'Îsa eş-Şemmâs ise yukarıda zikrettiğimiz *el-Kıssa et-Ṭıfliyye fî Suriye* isimli eserinde Suriye'de çocuk hikâyesini ele alarak eğitimsel değerleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

1.4. Edebiyatın Lügat ve Istılahî Anlamı

'Edeb' (أدبَ - يأْدبُ- أدباً) kelimesi lügatte insanları güzel ve ahlaki olan davranışlara çağırma anlamındadır. Ayrıca Arap cahiliyesinde, "davet yemeği verme" anlamında da kullanılmaktadır:[1] دعا القومَ إلى المأدُبة İnsanları yemeğe davet etti[2]. أدب القومَ

[1] İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrem b. Alî el-Ensârî, *Lisânu'l-'Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1994, I, 206.

على الأمر ifadesi ise insanları bir iş için toplamak anlamındadır. Buradan hareketle "edeb" kelimesinin toplamak, bir araya getirmek anlamında olduğunu söyleyebiliriz[3]. Bununla birlikte lügatte tef'îl babındaki أدّبَ فلانا ifadesinin "Onu güzel ahlak ve geleneklerle eğitti, yetiştirdi." anlamına geldiği de belirtilmiştir [4].

Bir edebiyat ıstılahı olarak edeb, "Edebiyatçılar tarafından ortaya konulan, hayali ve ince bir şekilde yazılan yazılardır." şeklinde tanımlanmıştır. Başka bir tanıma göre edep, "şiir veya nesir olarak anlatılan hikmetli manalar, güzel nasihatler veya söylendiği makama uygun sözleri içeren cümle veya yazılar bütünüdür[5]. Edeb, bilimsel araştırma ve edebi sanatlarda kullanılır. Âlimlerin düşüncelerini, yazar ve şairlerin iç duygularını kapsar [6].

1.5. Tarihi Süreç İçerisinde Edebiyat (أدب) Kavramı

Edebiyatın tarihsel boyutuna baktığımızda üç merhaleye ayrıldığını görmekteyiz. Birincisi, Cahiliye ve İslam'ın ilk dönemleri; ikincisi, Emevi ve Abbasi dönemi; üçüncüsü ise Çağdaş dönemdir.

1.5.1. Cahiliye ve İslam'ın İlk Döneminde Edeb Kelimesi

Edeb kelimesi, Cahiliye ve İslam'ın ilk dönemlerinde bugünkü kullanıldığı anlamda "edebiyat" manası taşımıyordu. Ancak nefsi terbiye ile ilgili ahlaki anlamları ve ahlakla ilgili diğer tüm manaları ifade ediyordu[7]. Örneğin bir hadiste şöyle söylenmektedir :أدبني ربي فأحسنَ تأديبي'' "Rabbim beni en güzel bir şekilde edeplendirdi."[8] Cahiliye döneminde halka yemek ikram etmek üstün bir meziyet kabul edilirdi. "Edeb" adı verilen bu yemekle ilgili olarak da "Kavmin edebi onları daha çok edeplendirir." şeklindeki atasözü söylenirdi. Bundan dolayı şair Turfa b. el-'Abd el Câhilî şöyle demektedir:

نحن في المُشْتاة نَدْعو الجَفْلى لاتَرى الآدِبُ فينا يِنْتقِر[9].

---

[2] İbn Fâris, Ebu'l-Hasan Ahmed, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*, İttihâdu Kuttâbi'l-'Arab, Mısır ts. I, 75.
[3] Fîrûzâbâdî, Mecdü'd-Dîn Muhammed b. Yakup, *el-Kâmûs'l-muhit*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 1997, I, 128.
[4] Ferahîdî, el-Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-'ayın*, Daru'l- İhya, Beyrut s. 57.
[5] Zeyyat, Hasan, *Târihu'l-edebi'l-'Arabi*, Dâru'l-Marife, Beyrut 2009, s. 8.
[6] Zeyyat, *Târihu'l- edebi'l-'Arabi*, s. 7.
[7] Ṣâdık er-Râfiî, *Tarihu'l-âdâbi'l Arab*, Dâru'l-Kitabi'l-'Arabi, Beyrut 1984, I, 31.
[8] Şevkânî, Muhammed b. Ali, e*l-Fevaidu'l-mecmûa*, Dâru'l-Mektebi'l-İslami, Beyrut 1987, s. 289.
[9] Âlûsî, Muhammed Şükrî, *Bülûgu'l-ereb fi marifeti ahvali'l-'Arab*, Dâru'l-Kitabi'l-Mısri, Kâhire 1889, I, 386.

Şair, bu üstün meziyetten dolayı övünmektedir. Çünkü onlar kışın sofra kurarlar ve yoldan geçen herkesi sofraya davet ederlerdi. Cahiliye döneminde yaşayanlar bunu üstün ahlak ve yardımseverlik olduğunu görüyorlar, bunu insanlığın en üstün manalarından biri olarak telakki ediyorlar ve kendilerinde bu hasletin doğal olarak bulunduğunu düşünüyorlardı.

İslam'ın gelişiyle ahlaki ilkeler anlamında edebin usulü kurallaşmış ve İslam dininin ahlak dini olduğu konusunda fikir birliği oluşmuştu[10].Kelime bu anlamıyla daha sonra İslam toplumunda yaygınlaşmıştır.

1.5.2. Emevi, Abbasi Dönemi ve Çağdaş Dönem

Emevi dönemine gelindiğinde ise "müeddibîn" (مُأدبين) adında bir muallim grubu ortaya çıkmıştır[11].Bu kişiler Cahiliye dönemindeki Arapların yaşantılarını, şiir ve aḫbarını rivayet yoluyla öğretmeye çalışırlardı. Bu dönemde edeb kelimesi İslam fıkhı, hadis ve tefsir çalışmalarını ifade eden 'ilim' kelimesinin mukabili olarak kullanılmıştır. Abbasiler döneminde İbnü'l-Muḳaffâ'nın (ö.142/759) *Edebu'l-Kebîr ve edebu's-sağîr'i*, İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) *Edebu'l-kâtib"i* gibi edeb adını taşıyan kitaplar kaleme alınmıştır. Bu tür eserler yöneticiler ve yazarların eğitimini hedefleyen eserlerdi. Daha sonra hicri üçüncü asırda el-Müberrid (ö.258 hicri) *el-Kâmil* isimli eserinde edeb kelimesinin çerçevesini çizerek onu sadece lügat, şiir ve nesir olarak rivayet edilen malzemeyle sınırlandırmıştır. Sonraki yüzyılda ise bu kelime yalnızca şiir, şair ve yazarlar için kullanılmıştır[12].

Modern dönemde dil ile ilgili olarak kaleme alınmış ilmî, felsefî veya edebî her türlü yazı genel anlamda "edeb" lafzı kapsamında değerlendirilmiştir. Özel anlamda ise sanatsal bir boyut taşıyan ve okuyucu veya dinleyicinin duygularını etkileyen şiir, nesir, hitabet ve tiyatro gibi türlere edeb adı verilir olmuştur.

---

[10] Râfiî, *Târihu'l-âdâbi'l-'Arab*, s. 31.
[11] Râfiî, *Târihu'l-âdâbi'l-'Arab*, s. 32.
[12] Râfiî, *Târihu'l-âdâbi'l-'Arab*, s. 32.

1.6. Çocukluk Dönemi ve Evreleri

Bu bölümde çocuk edebiyatının temel hedefi ve bir bakıma nesnesi olan çocuk ve çocukluk döneminin tanımı, önemi ve bu dönemin araştırılmasına yönelik çalışmaların tarihi süreci üzerinde durulacaktır.

1.6.1. Çocuğun (الطِّفل)Tanımı

Arapçada yeni doğmuş küçük erkek çocuğa الطفل; yeni doğmuş kız çocuğa ise الطفلة denir. Erkek veya dişil haliyle bu kelime aynı zamanda bütün nesnelerin küçüğünü ifade etmek için de kullanılır. "Küçük işlerle uğraşma" (لا تنشغل بطفل الأشياء) örneğinde olduğu gibi soyut ve mecazî anlamda da kullanılır[13].Bu kelime -Ḳur'ân-ı Kerîm'de "çocuklarınız buluğ çağına vardıklarında.[14](وإذا بلغ الأطفال منكم الحلم)"[15] ayetinde olduğu gibi insanın küçüğü anlamında kullanılmıştır.

1.6.2. Çocuk Gelişiminin Aşamaları

Çocuk gelişimi ile ilgili psikologlar ve eğitimciler tarafından gerçekleştirilen özel çalışmalarda çocuk gelişimi evreleri çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Çocuk gelişiminin her bir evresi genel olarak psikolojik anlamda özel olarak ise akli ve ruhi anlamda ayrı özellikler taşıyarak birbirinden farklılık arz eder. Çocuk gelişimini beş evreye ayırabiliriz.

Erken çocukluk dönemi üç ile beş yaş arası dönemi kapsamaktadır. Çocuğun vücut gelişimi bundan önceki döneme göre fark edilebilecek bir şekilde yavaşlar. Gelişme hızı bakımından bu dönemle bundan önceki dönem birbirine zıt orantılıdır[16].

Orta çocukluk, yaklaşık altı-sekiz yaş arası dönemdir. Bu dönemde çocuğun çevresine olan ilgisi artmıştır ve çevresiyle ilgili birçok bilgi edinmiştir.

Geç çocukluk ise sekiz ile on iki yaş arası dönemi kapsar. Bu dönemde çocuk, hayali hikâyelerden daha çok gerçekçi hikâyelere yönelir[17].

Ergenlik dönemi ise yaklaşık olarak on iki ila on sekiz yaş arası dönemdir. Buluğla birlikte başlayan bu dönem bayanlarda daha erken başlar. Bu dönemde vücut

---

[13] İbn Fâris, *Mu'cem*, III, 34.
[14] Öztürk, Mustafa, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011.
[15] Kk, Nur 24/59.
[16] Necib, Ahmed, *el-Mażmûn fî edebi'l-eṭfal*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kâhire 2002, s. 28.
[17] Necib, *Edebu'l-eṭfâl ilm ve fen*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kâhire 1991, s. 28.

organlarında gözle görülür değişiklikler olur ve organlar belirginleşir. Aynı zamanda cinsellik ve sosyalleşme duyguları da bu dönemde ortaya çıkar[18].

Örnek şahsiyet dönemi, on sekiz yaşından sonraki dönemdir. Toplumsal ve bireysel olgunlaşma dönemidir. Bu dönemde genç, soysal, siyasal ve ahlaki birtakım ilkeler kazanmaktadır[19].

Çocukluk dönemi insan hayatındaki en önemli ve tehlikeye en fazla açık olan dönemdir. Bu dönem olumlu ve olumsuz bakımlardan insanın hayata karşı duyarlılık kazandığı, hissiyatının, idrak kabiliyetinin geliştiği ve çevresiyle ilişkilerinin belirginleştiği bir dönemdir. İnsanın çocukluk dönemi diğer canlıların çocukluk dönemlerinden daha uzun bir süreci kapsar. İnsanın varlığı diğer canlılarda olduğu gibi yalnızca beslenme ve korunma ihtiyaçlarıyla sınırlı kalmayıp aksine insan tabiatının gerektirdiği aklî, ruhî ve sosyal bakımlardan da birtakım ihtiyaçlarla kuşatılmış durumdadır. Bundan dolayı çocukluk dönemi üzerine gerek uygulamalı gerek teorik araştırma ve incelemelere önem verilmiş ve bu alanda birçok çalışma yapılmıştır. Psikoloji ve eğitim bilimleri alanlarında gerçekleştirilen araştırmalar bize gösteriyor ki bireyin eğitsel, psikolojik ve fikri kişiliği gibi karakteristik özellikleri erken çocukluk döneminden itibaren oluşmaya başlamaktadır. Zira çocukluk dönemi yazılan her yazıyı kabul eden beyaz sayfalı açık bir kitap gibidir[20].

1.7. Çocuk Edebiyatı

1.7.1. Tarifi ve Önemi

Çocuk edebiyatı, genel edebiyatta olduğu gibi farklı boyutları ve yönleri olan geniş bir alana sahiptir. Çocuk edebiyatı yalnızca hikâye, şiir veya nesirden ibaret olmayıp beşeri bilimlerin çoğunu kapsamaktadır. İster edebi, ister bilimsel olsun çocuklar için yazılmış olan her şey, ayrıca tiyatro, televizyon programları gibi çocuklara yönelik olarak hazırlanmış programların tümü çocuk edebiyatı kavramının içine girmektedir[21].

Doğrudan ve dolaylı olarak çocuğun aklî ve ruhî gelişimini etkileyeceğinden ötürü çocuk edebiyatı büyük bir önemi haizdir. Onun bu etkisi çocuğun hedeflerine

[18] Necib, *el Mażmûn fî edebi'l-eṭfâl*, s. 28.
[19] Necib, *el- Mażmûn fî edebi'l-eṭfâl*, s. 38.
[20] Necib, *Edebu'l-eṭfâl*, s. 29.
[21] Abdulfettâh, İsmail, *Edebu'l-eṭfâl*, Dâru'l-Arabiye li'l-Kitab, Kâhire 2000, s. 18.

kolay bir şekilde ulaşmasını sağlar. Çünkü bu dönemde çocuk öğrenmeye oldukça açık ve her duyduğuna sorgulamadan inanabilecek ve gördüğü her davranışı basitçe taklit edebilecek bir konumdadır. Çocuk edebiyatının ailevi gelenekle olan ilgisi de inkâr edilemez. Zira anne, baba, dede ve ninelerin çocuklarına onları oyalamak, uyutmak için anlattıkları masal ve hikâyelerin edebi ve eğitsel bir boyutu vardır. Dolayısıyla bunların, hem amaç hem de amaca götüren birer vesile olduğu söylenebilir[22].

Araştırmacılar, edebiyatın bu türünün başlangıcı konusunda ittifak halinde değildirler. Çoğu, çocuk edebiyatının ancak iki asırlık bir mazisinin olduğu kanaatindedirler[23]. Diğer bir kısım araştırmacılar ise çocuk edebiyatının annelik ve çocukluk tarihi kadar eski bir edebi tür olduğunu düşünmektedirler. Anne ve çocuğun olduğu yerde doğal olarak hikâye, masal, ninni ve benzeri şekilde çocuk edebiyatının var olduğunu söylemektedirler[24].

Gerçek şu ki çocuk edebiyatı da diğer edebî türler gibidir. Edebî tenkit, hikâye, şiir ne kadar kadim ise çocuk edebiyatı da o kadar kadimdir. Hatta çocuk edebiyatının edebî türlerin en eskisi olduğunu söylemek de mümkündür. Çünkü çocuk edebiyatının ortaya çıkması için anne ve babanın çocuğa karşı şefkat duygularını ifade ettikleri basit bir dil ve doğal bir hayat yeterlidir. Bundan dolayı bazı araştırmacılar bunu folklor olarak görmüşlerdir ki eskiden beri bütün halkların bir folklorunun olduğu malumdur. Nitekim tarihi ve edebi kaynaklar çocuklara yönelik birçok şiir, hikâye, ninni ve şarkı zikretmişlerdir. Firavunlar dönemindeki Mısır medeniyetinde *Cezidetü's-Sü'ban* gibi çocuk edebiyatına ait yazılı eserler görülmüştür. Bu eserdeki hikâyeleri anneler çocuklarına uyumadan önce anlatırlarmış [25]. Daha sonraki dönemlerden bir örnek olarak şu şiiri burada zikredelim:

يا حبَّذا ريحُ الولدِ ريحُ الخُزامى في البلـدِ

Ne güzeldir çocuğun kokusu, köyde güzel kokan bir çiçek gibi

أهكذا كلُّ ولـــدٍ لم يُولَـــد قَبْـــلِي أحَـــد

Acaba böyle midir her çocuk yoksa benim gibi hiç kimse doğmamış mıdır?[26].

Ayrıca kaynakların belirttiğine göre, anneler çocuğunun bir lider, büyük bir komutan, makam sahibi veya bir âlim olması temennisiyle çocuklarına Hind'in oğlu

[22] Necib, *Edebu'l-eṭfâl ilm ve fen*, s. 27.
[23] Abdulfettâh, *Edebu'l-eṭfâl*, s.18.
[24] Abdulfettâh, *Edebu'l-eṭfâl*, s. 20.
[25] Biregiş, Muhammed Hasan, *Edebu'l eṭfâl ehdâfuhû ve simâtuh*, Müesesetu'r-Risâle, Şam 1992, s. 47.
[26] İbn 'Adîm, Ömer b. Ahmed el-Halebî, *ed-Durari fi zikri'z-zurarî*, Dâru'l-Cevâib, İstanbul 1984, s. 26.

Muaviye'ye söylediği rivayet edilen aşağıdaki şiir türünden şiirler söylüyorlardı.

إنَّ ابني مُعْرِقٌ كـــريمٌ محبَّبٌ في أهلِه حليمُ

Benim çocuğum cömert ve asildir ailesinde sevilen ve yumuşak davranandır.

صَخْرٌ بني فهْرٍ به زعيمُ لا يَخلُقُ الظَّنُّ ولا يخيمُ

Benî Feḫr'in hikâyesi ve lideridir, ne kaybeder ne de üzerinde şüpheler olur[27].

Çocuk edebiyatının dini olması için dini tarihten alınması gerekmemektedir. Ancak o edebiyatın dini şeklinde nispet belirten bir sıfatla tavsif edilebilmesi için, olay örgüsü ve diyalogları çerçevesinde dini bir simge ve değer taşıması yeterlidir.

Çocuk edebiyatı kitaplarında iyi ve güzel huylu insan karakterlerinin çizildiğini görmekteyiz. Bu hikâyeler her ne kadar dini, inanç kaynaklı olmasa da yine de bizlere çok değerli bazı dini ve ahlaki ilkeleri sunmaktadır. Sonuç olarak dini çocuk edebiyatının, İslam edebiyatının da içinde yer bulmuş bir tür olduğu söylenebilir. Zira adından da anlaşıldığı gibi o, dini inanç ve değerlerin eğitiminde çocuklara dönük bir hususiyet arz eder[28].

1.7.2. Çeşitleri

1.7.2.1. Çocuk Hikâyeleri ve Çeşitleri

Çocuk edebiyatı, edebiyatın ana türlerini içermektedir. Bunlardan biri de hikâyedir. Hikâye çocuk edebiyatında en önde gelen türlerdendir. Çünkü çocukların akli seviyesine ve zihinsel gelişimine daha uygundur. Çocuğun eğitimini ve ahlaki gelişimini desteklemek için eski filozoflar hikâyeye büyük bir önem vermişleridir. Zira hikâye, doğru ve sağlam bir terbiye almaları ve kişiliklerinin olgunlaştırılması için çocukların kendilerine iletilmek istenen değerlerle donanmalarını sağlayabilecek en uygun kalıptır[29].

Aynı zamanda cahiliye dönemindeki Araplar da çocuk hikâyelerine önem vermişler ve onun psikolojik ve eğitsel değerini çocukların bilincine işlemişlerdir. Nitekim anne ve sütanneleri çocuklara onların atalarının ve kabilelerinin düşmanlarına karşı yaptığı savaşlarda öne çıkan süvarilerin kahramanlarından bahsederek kabilelerinin izzetini korumak için onlarda bir duygu ve heyecan oluşturmaya

[27] İbn 'Adîm, *ed-Durari fi zikri'z-zurârî*, s. 26.
[28] Hüdeydî, Ali, *fi Edebi'l-eṭfâl*, Mektebetu'l Encilû, Mısır 2001, s. 219
[29] Hüdeydî, Ali, *fi Edebi'l-eṭfâl*, s. 212.

çalışırlardı[30]. İslam geldiğinde hikâyenin eğitim ve zihinsel gelişimdeki rolü Kur'an-ı Kerim tarafından da teyit edilmiştir. Nitekim bir ayette "Onların düşünmeleri için onlara hikâye anlat"[31] buyrulmuştur. Peygamberin vefatından sonra da gerek öğretmenler gerek baba ve ataları onun hayatının hikâyesini çocuklara anlatırlardı. Çocuk hikâyeleri de kendi arasında dört bölümde incelenebilir.

1.7.2.1.1. Cin ve İns

Bu hikâyelerin aslı eski çağlara dayanmakta olup, insanlar arasında genellikle şifahen anlatılırdı. Ancak bazı medeniyetler ve milletler bunları yazılı birer edebî unsur haline getirmişlerdir. Hintler, Araplar ve Mısırlılar bu anlamda öne çıkan milletlerdendir.[32] Serd hikâyeleri[33] tarihin tanık olduğu ilk hikâye mecmuasıdır. Daha sonra Mısır ve Irak bölgesinden kadim hikâyeler içeren Bin Bir Gece masalları ortaya çıkmıştır. Bu tür hikâyeler çocukların anlama kabiliyetini geliştirmekte ve onları eğlendirici ve dinlendirici unsurlar barındırmaktaydı.[34]

1.7.2.1.2. Efsaneler

Benî Hilal ve 'Antera kıssaları gibi kadim zamanlarda yazılmış olağanüstü konular işleyen hayali hikâyelerdir. Gerçek üstü olayların gerçekmiş gibi anlatılmasıyla çocukların hayal dünyalarının zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır[35]. 'Antera hakkında kısa bir bilgi vermemiz uygun ve mantıklı olacağını düşünmekteyiz.

'Antera b. Şeddâd 'Abs kabilesine mensup olan, iffetine sahip çıkan bir delikanlıdır. İbn Şeddad birinci tabaka Arap şairlerinden sayılmaktadır. Annesinin Habeşistanlı olması nedeniyle o, siyah renkli olarak doğmuştur. Bundan dolayı babası onu evlat olarak görmemiş ancak onu köle edinmiştir. Bu duruma rağmen 'Antera, kabilesi içinde adeta süvari bir kahraman gibi yetişmesine karşın yine de kabilesi tarafından da dışlanmıştır. 'Antera bu ve benzeri sebeplerle şu beyitleri dile getirmiştir.

سيذكرني قَوْمي إذاجدَّ جِدُّهُم وفي الليلة الظَّلماءِ يُفْتقد البَدرُ

Dolunaya karanlık gecede muhtaç olunması gibi halkımın' da beni dara düştüğünde hatırlayacaktır

---

[30] Hüdeydî, *fi Edebi'l-eṭfâl*, s. 319.
[31] Kk, Araf 7/176.
[32] Ebu'l-Mâl Abdulfettâh, *Edebu'l-eṭfâl*, Dâru'ş-Şuruk, 'Ammân 1988, s. 77.
[33] Birbiri ardınca düzgün bir şekilde söylemeye, "Delillerin serdi." denilir. Bkz. Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbe Altı, İstanbul 2005, s. 1087.
[34] Ebu'l-Mâl, *Edebu'l-eṭfâl*. s. 78.
[35] Ebu'l-Mâl, *Edebu'l-eṭfâl*. s. 42.

Kavmim beni dara düştüklerinde hatırlayacak, dolunay (bedir) ise karanlık.

وإن عِشْتُ فالطَّعن الذي يعرفونه و تلك القنــا والبيضُ والضُّمر الشُّقـــر

Eğer yaşarsam düşmanın benden bildiği ölüm ve öldürmek, işte kılıcım mızrağım ve sarı yiğit atım.

Bir gün Tay kabilesi ‘Abs kabilesine saldırır. Bunun üzerine ‘Antera kavmi yanında yer alır, muhteşem bir kahramanlık gösterir. Bu kahramanlığı sonrasında babası onu azat eder ve hür olarak yaşamına devam eder.

‘Antera amcası kızı ‘Ableyi çok sever ve ona âşık olur, ancak ‘Antera’nın zenci ve köle olması hasebiyle kabilesi ona engel olur bu nedenle evlilik gerçekleşemez ve nerdeyse ‘Ableyi her şiirinde zikreder.

عقاب الهجر أعقب لي الوصالا وصدق الصبر أظهر لي المحالا

‘Able ile dargın olmamız buluşmayı engelledi. Sabırda doğru olmam imkânsızları gösterdi.

ولا حب عبلة في فؤادي مقيم مـــا رعيت لـــها جمـــــالا

‘Able’nin sevgisi yüreğime oturmuş olmasaydı ona hiç önem vermem ve onu hiç güzel görmezdim[36].

Resim1. ‘Antera, sevgilisi ‘Able ve kardeşi Şeybûb’u anlatan temsili resim.

1.7.2.1.3. Hayvanların Diliyle Anlatılan (Fabl) Hikâyeler

Kahramanların, hayvanlardan oluştuğu hikâyelere “fabl” denilmektedir. Teşhis ve intak sanatlarına dayanır. Batı uygarlığında fabl adıyla meşhur olan bu tür, tarihte insanoğlunun bildiği en eski hikâye türlerindendir. Çocuklar arasında da en sevilen ve en çok tercih edilen türdür[37].

[36] *vb.3dlat.net/showth read.php.*
[37] Ebu’l-Mâl, *Edebu’l-eṭfâl,* s. 51.

1.7.2.1.4. Tarihi Hikâyeler

Geçmişteki önemli olayları anlatarak geçmişle günümüz arasında bağlantıyı kuran hikâyelerdir. Bu hikâyeler toplumların tarihlerini öğrenmeleri, tarihlerindeki kahramanlıklarla övünmeleri ve milli hislerini canlı tutmaları için anlatılır.

1.7.2.2. Çocuk Şiirleri

Geçmiş asırlarda çocuğa verilen önem sınırlıydı. Ancak yeni ilmi gelişmelerin ve sosyal bilimlerde araştırmaların yapılmaya başlandığı modern asırda çocukluk dönemi önemsenmeye başlanmıştır[38].

Aynı şekilde eski Arap kültüründe çocukla ilgili yazılmış şiirler bulunduğu iddia edilemez. Ancak bu kültürde sadece çocukların raksa eşlik etmeleri için yazılmış bazı şiirler vardır. Bunları da edebi bir sanat olarak değil ancak bir eğlence aracı olarak görmek mümkündür.

Modern dönemde birçok araştırmacı çocukları eğlendirmeye yönelik bu tür şiire eğilmiş, ulaşabildikleri bu tür şiirleri toplayarak bir araya getirmiş ve bunları ilmi bir şekilde incelemiştir. 1934 yılında yayınlanan *el-Gınâ li'l-eṭfâl 'inde'l-arab* adlı eseriyle Ahmed 'İsa bu tür araştırmacıların önde gelenlerindendir. Daha sonra 1968'de Iraklı araştırmacı Said ed-Diyohci'nin *Eş'âru't-terḳis inde'l-arab* adlı araştırması, 1974'de ise Ahmed Ebu Said'in *Eġani terḳisu'l-eṭfâl* adlı önemli eseri yayınlanmıştır[39].

Bu tür şiirleri diğer şiirlerden ayıran en önemli özellikleri ise anonim olmalarıdır. Burada birkaç örnek verecek olursak;

Çocuğun kokusu ne güzel,
ريحُ الخُزامَى في البلدِ
O buranın lavanta çiçeği kokusudur
أهكـــذا كـُـلُ ولَـد
Her çocuk böyle mi?
أمْ لمْ يلدْ قبْـلي أحَـــد
Yoksa daha önce hiç kimse doğurmamış mıdır?[40].

Aynı minval üzere başka bir bedevi hanım şu mısraları dile getirmektedir:

---

[38] Ṣafadî, Beyan, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-Arabi*, Hey'etu'l-Âmmeti's-Sûriyâ li'l-Kitâb, Şam 2008, s. 13.
[39] Ṣafadî, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-Arabi*, s. 14.
[40] Halebî, *ed-Durari fi zikr'i-zurarî*, s. 26.

ياحَسْرَتا على الولدِ

Ah! Tutkunum çocuğa

أشبهُ شيء بالأسَد

O aslana benzer bir varlıktır

إذا الرَّجالُ في كَبد

İnsanlar zorluktayken

تَغالبُوا على النَّكد

Engelleri aşar iken

كانَ له حظُّ الأَسد

Onun şansı aslan şansıdır[41].

İslam'ın gelişiyle çocuk şarkılarının alanı yeni dine ve onun ilkelerine uygun olacak tarzda yeni bazı kelime ve üslûplarla genişlemiştir. Örneğin Peygamber, torunu Hüseyin'i şu sözlerle severdi:

إنَّا ابني شبه الــنبي

Benim oğlum Peygambere benzer

ليس شبيهاً بعلـــي

Ali'ye ise benzemez

.[42]İbn-i Abbas'ı da annesinin şöyle sevdiği rivayet edilir

ياحَسْرَتا على الولدِ[43]

أشبهُ شيئٍ بالأسَد

إذا الرَّجالُ في كَبد

تَغالبُوا على النَّكد

كانَ له حظُّ الأَسدِ[44]

Kaynaklar Cahiliye ve Sadru'l-İslam dönemleri dışında bu tür çocuk şiir ve şarkılarıyla ilgili bize herhangi bir bilgi vermemektedir.

[41] Halebî, *ed-Durarifi zikr'i-zurarî*, s. 26.
[42] Endelusî, Ahmed b. Muhammed, *el-İkdu'l-ferîd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, I, 487.
[43] Şiirin tercümesi için bkz. S. 7.
[44] Bkz. Zafer es- Şıkılyi Muhammed, *Enbâ nucebâ enbâ*, Dâru'l Âfâk el-Cedide, Beyrut 1980, s. 83.

BÖLÜM II

ARAP ÜLKELERİNDE ÇOCUK EDEBİYATI

Genişliği ve zenginliğine rağmen Arap edebiyatında çocuk edebiyatı başlığı altında bir alan görmemekteyiz. Ancak her kültürde olduğu gibi Arap kültüründe de büyüklerin çocuklara kendisinden hikâyeler anlattıkları "Bin bir Gece ile Kelile ve Dimme" gibi bazı derleme metinler olduğunu biliyoruz. Bu nedenle çocuk edebiyatının modern çağda ve özellikle psikoloji ilminin oluşumundan sonra ortaya çıkan ve önem kazanan, Arap edebiyatının yeni bir alanı olduğunu görüyoruz[45]. Şimdi sırasıyla Ürdün, Lübnan ve Filistin'deki çocuk edebiyatı çalışmalarını özetle incelemeye geçelim.

2.1. Ürdün'de Çocuk Edebiyatı ve Çeşitleri

Ürdün çocuk edebiyatının üç aşamadan geçtiğini söyleyebiliriz. Birinci aşama 1928-1966 yılları arasıdır. Bu sürede Muhammet el-'Anani, Radi Abdu'l-Hâdi, İshak Musa el- Hüseyni, İskender el-Hûrî ve İbrahim el- Bevarşi gibi yazarlar bu alanda eser vermişlerdir. Ancak bazı araştırmalara göre çocuk edebiyatı alanındaki ilk çalışmalar altmışlı yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu eserlerden en önemlisi ise Abdurrauf el-Masri'nin *Kuku el- Beṭal ve Ragif el hubuz* isimli eserleridir[46]. İkinci dönem 1967-1978 yılları arasıdır. Bu dönemin en meşhur yazarları ise Yusuf el-'Azm, Nebil Savaliha ve Taġrid en-Neccar'dır. Bu dönemde Krallık Derneği de çocuk edebiyatına önem vermeye başlamış ve 1976- 1979 yılları arası *Plastik fi Hayatina, el- hutut el-mustakime, Ta'âmuk ve'l-Hayvanat Te'îş Beynenâ* gibi eserler yayımlamıştır[47]. Üçüncü dönem ise 1978 yılından günümüze kadar gelen dönemdir. Bu dönemde Husni Feriz, Ravdatü'l-Hüdhüd, Abdurrahim Mahmut, Nadiye Ebu Taha ve 'Imâd Zeki gibi şair, yazar ve mütercimler öne çıkmaktadır[48].

[45] Nevâyise, Abîr, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun*, Dâru'ş-Şurûk, 'Ammân 2004, s. 14.
[46] Nevâyise, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun*, s. 16.
[47] Nevâyise, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun*, s. 16.
[48] Nevâyise, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun*, s. 17.

2.1.2. Ürdün'de Çocuk Hikâyesi

Ürdün'de çocuk kıssaları gerçek anlamda altmışlı yılların başında Bilimsel Krallık Derneği'nin himayesi ve desteğiyle vücut bulmaya başlamıştır. 1978 yılının "Dünya Çocuk Yılı" ilan edilmesi sebebiyle çocuk edebiyatına yoğun bir yönelme gerçekleşmiş bu yöneliş sonucunda *Efkâr ve'ş-Şebâb* ile *Resmi Kültür* gibi dergiler kültür ve sanat merkezi tarafınca yayımlanmaya başlamıştır. Çocuk edebiyatı alnındaki bu ilk çalışmalarda yer alan hikâyelerin bir kısmı batı dillerinden Hüsni Feriz ve Vefika 'Aclüni gibi yazarlar tarafından tercüme edilmiş[49].diğer bir kısmı ise Ravdatü'l-Hüdhüd, Muhammat Şükakir, Yusuf Hamdan ve Zeliha Ebu Rişe gibi edebiyatçılar tarafından kaleme alınmış ve çocuklara sunulmuştur. Bu kıssalar milli, içtimai ve dini içerik taşımaktadır[50].

2.1.2.1. Hikâyelerin İçerdiği Milli Unsurlar

Söz konusu olan bölgenin uzun bir süre Fransız, İngiliz ve İsrail işgali altında kalması sebebiyle çocuklara yönelik hikâyelerde en çok işlenen konuların başında milli meseleler gelmektedir. Yazarlar bölgede cereyan eden olayları hikâye şeklinde çocuklara sunmuşlardır. Örnek olarak burada şu iki hikâyeden bahsedebiliriz. Birincisi Filistinlilerin bulunduğu Sabra ve Şatilla kampları olayını dolaysız bir şekilde anlatan 1986 yılında yayımlanmış Ahmet Hasan Ebu 'Arkub'un *Asafiru'l-muhayyem* adlı hikâyesidir. Bu hikâyede ülkelerinden göçmeye zorlanan Filistinlerin bulunduğu Sabra çadır kentinde yaşanan dram anlatılmaktadır. Konunun içeriği ise özetle şöyledir: İsrail tarafından öldürülmüş bir çocuk vardır ve uzun zamandır arkadaşlık ettiği serçe kuşu onun ziyaretine gelir. Bir de bakar ki arkadaşı kanlar içerisindedir. Kuş İsrail askerlerini görünce kaçmaya çalışır ama ne yazık ki askerler onu da vurarak arkadaşının yanına ölü bir şekilde düşürürler. Bu hikâyede çocuk Filistinli çocukların gördüğü zulmü, kuş ise masumiyeti temsil etmektedir. İkinci hikâye ise yaşananları dolaylı yollarla anlatan Nayif en-Nevayse'nin kaleme aldığı *el-'Asfuru'l-menkûb* kıssasıdır. Bu da özet olarak şöyledir: Bir değirmen vardır ve bir gurup serçe kuşu da o değirmene ayakları ile taş atarak kötü insanların saldırısından ve tehlikesinden değirmeni korumaya çabalamaktadır. Sonra savaş biter ve büyük komutanları olan kuşun ölmesine rağmen kuşlar zafer elde etmeyi başarırlar. Anlaşılan o ki bu hikâyede değirmen vatanın, kuşlar

[49] Mikdâdî, Riyad, *Edebu'l-etfâl fi'l-Urdun*, Dâru'l-Kenedi, 'Ammân 2000, s. 15.
[50] Muslih, Ahmed, *Edebu'l-etfâl fi'l-Urdun*, Dâru's-Sekâfe ve'l-Funûn, 'Ammân 1983, s. 29.

ise halkın ve vatandaşın sembolü olarak kullanılmıştır.

2.1.3. Hikâyelerin İçerdiği Toplumsal Unsurlar

Ürdünlü yazarlar sevgi, cömertlik, istişare, yardımlaşma ve saygı gibi toplumsal olguları eserlerinde dile getirmişlerdir. Köy hayatını ve köydeki toplumsal yaşantıyı anlatan Neyif Ebu'l-Mekarim'in *Şi'ru'l-Bunduḳuyye ve er –Racülü't- tair* adlı hikâyeleri toplumsal olgulara çokça yer vermesi bakımından dikkate değerdir. O, bu hikâyelerin birincisinde Ürdün'ün kasabalarındaki basit hayatı; ikicisinde ise koyun güden bir çobanı merkeze alarak kırsal kesimdeki hayatı gözler önüne sermektedir.

2.1.4. Hikâyelerin İçerdiği Dini Unsurlar

Başta sahabeler olmak üzere bazı Müslüman şahsiyetler, İslam tarihinde şahit olunan savaşlar üzerinden örnek kahramanlar olarak hikâye şeklinde çocuklara sunulmuştur. Örneğin Ömer b. Abdülaziz ve onun adaleti, halka karşı sorumluluk bilinci, hilafete geçmesi ve Beni Ümmeyye'nin en zengin adamı olup halife olduktan sonra en zahit insan olmasından bahseden Muhammet Malas'ın yazdığı *Lü'lüü ve Hamza* başlığını taşıyan hikâyede yazar şöyle bir olay anlatmaktadır: Bir kız, annesinin yemek yaptığı yere gider ve bakar ki annesi mercimek pişiriyor. Kız, "Anne her gün her gün mercimek mi?" der. Anne, "Kızım bu yemek Müminlerin emirinin yemeğidir." der[51].

2.1.3. Ürdün'de Çocuk Şiiri

Çocuk şiiri Ürdün'de annelerin çocuklarına bahar mevsimlerinde hasat zamanında uyumadan önce söyledikleri yazılı olmayan basit şiirlerle başlamıştır ve ondan sonra otuzlu ve kırklı yıllarda Abdürrahim Mahmut, İbrahim Tokan ve Harun Haşim Reşit gibi edebiyatçıların çocuklara yönelik yazdığı milli marşların ortaya çıkmasıyla çeşitlenmiştir[52].

Altmışlı yılların sonunda şair Yusuf el-Azmi *Enâşit ve Aġârit li'l-Cîli'l-Müslim*[53]., İbrahim Nurullah *Sabâhu'l- Ḫayr yâ atfâl*, Yusuf Hamdan ise *ḳanâdîl* adlı

[51] Malas, Muhammed, *Lu'luu ve Hamza, Riyad* 1992, s. 24.
[52] Mikdâdî, Riyad, *el-Kıssa fî edebi'l-eṭfâl fi'l-Urdun*, s. 16.
[53] Muslih, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun*, s. 43.

şiir kitaplarını yayınlamışladır. Şiirde de hikâyede olduğu gibi milli, tarihsel ve dini içerikli konular ele alınmıştır[54].

2.1.3.1. Ürdün Şiirinde İşlenen Milli Konular

Milli konular hikâyede olduğu gibi şiirde de en çok işlenen ve zirvede tutulan içerik olmuştur. Bu konular arasında "Filistin Davası" en başta gelmektedir.

Şair Raşit İsa'da bu konuyu ele alanlardan birisidir ve "Vatanî el-Arabi" şiirinde şunları söyler:

ما أغْلى أرضُ بلادي

dirÜlkemin toprakları ne kadar değerli

فيها فرْحـــةُ أجْدادي

Onda dedelerimin mutluluğu vardır

أنـــتِ المـــــــاجدُ

Vatanım! Sensin yüce

أنـــت الصَّـــامد[55].

Sensin direnen

2.1.3.2. Ürdün Şiirinde İşlenen Tarihi Muhteva

Ürdün'deki çocuk şiirinde Kudüs'ün özgürlüğü, dünyanın doğu ve batısında gerçekleşen İslami fetihler gibi tarihsel olaylara şairler tarafından açıkça vurgu yapılmış ve çocuklara sunulmuştur. Bu konuda önde gelen şairlerden biri olan Ali el-Bitri'nin "el-Cedd ve'l-Aḥfâd" kasidesini okuduğumuzda dede ile torunlar arasında geçen bir diyalog görüyoruz:

الجَدُّ: يا معْشرَ الأحْفاد

Dede: Ey torunlarım!

في المَوطنِ الغالي

Değerli ülkemde

من عالمِ الأجْداد

Dedeler (Atalar) dünyasından

أرْسلتُ أقوالي

Sözlerimi gönderdim

---

[54] Mikdâdî, *el-Kıssa* s. 44.

[55] İsa, Râşid, *Merhaletu'l-Hadânati'l-Ûlâ,* 'Ammân 1994, s. 42.

الأحفاد: ياجَدَّنا الدَّاعي

Torunlar: Haykıran dedeler

في سالفِ الأيَّام

Eski günlerden

مِنْ جِيلك الوَاعِي

Aydın nesillerden

نُهْديك ألفَ سَلام

Bin selam armağan ediyoruz

Yine aynı şair Hittin Savaşı'nda Müslümanların lideri olan ve Kudüs'ü haçlılardan kurtaran kahraman komutan Selahattin'i şöyle methetmektedir:

الجَدُّ:هذا صلاحُ الدِّين

Dede: Bu Selahaddin'dir

باهـــتْ بـــهِ الأيَّـــام

Zaman onunla gurur duydu

على رُبا الحِطِّـــين

Hittin topraklarında

لاحتْ له الأعْلام

Bayraklar onun için dalgalandı

جَوْلاتُه الـــحُرَّة

Özgürlük mücadelesi

قد أنقذ الأقصى

Aka'yı kurtardı

2.1.3.3. Ürdün Şiirinde İşlenen Dini Muhteva

Ürdünlü şairler genellikle Allah'a ve peygamberlere imanın ve İslam'ın şartları gibi itakadi konuları şiir şeklinde çocukların istifadesine sunmuşlardır. Örneğin şair Raşit İsa dua kasidesinde çocuklara şöyle seslenir:

ما أرْحمك ياخالقي ماأكْرمك يارازقي

Ey beni yaratan ne rahmet sahibisin ey beni rızıklandıran ne cömertsin

صليَّتُ لك. ياقادر ما أعدلك ياناصر

Ey kadir sana dua ettim ey Nusret sahibi ne adetlisin

تُعطي لكل من سعى

Çalışana verirsin

تُجيب لكل من دعا

Dua edene icabet edersin[56]

2.1.4. Ürdün'de Tiyatro

Araştırmalar Ürdün'de çocuk tiyatrosunun öğretmenler ve bazı eğitimciler tarafından başlatıldığını göstermektedir. Önceleri yerli yazarların tiyatro ile ilgilenmemeleri sebebiyle yabancı tiyatrolar tercüme edilmiştir. Daha sonra tiyatronun gelişmesine katkıda bulunan "ḳasır Kültür Merkezi", "Kraliyet Tiyatro Salonu" gibi salonların inşa edildiğini görüyoruz. Günümüzde ise Ekram Ebu Raġib, Muhammed ez-Ẓahir, Hasan Naci ve Leyla el-Hammud gibi edebiyatçılar çocuk tiyatrosu alanında eserler vermektedirler[57].

2.2. Ürdün'de Çocuk Edebiyatı Alanında Eser Veren Edebiyatçılar

2.2.1. Ravżatü'l-Huhud

Resim 2. Ravżatü'l-Huhud

1946 da Yafa kentinde doğmuş, 1972'de Beyrut Üniversitesi Hukuk fakültesinden mezun olmuştur. Ürdün'de *Dustûr* dergisinde başkanlık görevi yaparak derginin yönetmenliğini üstlenmiştir. Arap Yazarlar Birliği'ne üye olmuştur. Halen "Milli Çocuk Eğitimi Derneği" üyeliğini yürütmektedir[58].

Eserleri:

Kefer kasım, Dâru'l-Kenede, birinci baskı, 'Ammân 1984.

Esed fevka hayfa, Dâru'l-Kenede, birinci baskı, 'Ammân 1986.

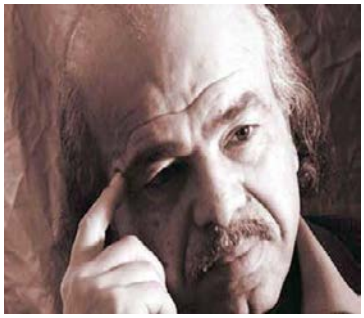
Rihletü'n-nidal, Dâru'l-Kenede, birinci baskı, 'Ammân 1987.

Esedullah ve seyyidi'ş-Şühedâ, Leyla ve Kenz Tiyatrosu, Dâru'l-Kenede baskı,

[56] İsa, Râşid, s. 42.
[57] Mikdâdî, *el-Kıssa,* s. 44.
[58] https://ar.wikipedia.org. (Erişim tarihi 04.4.2016).

‘Ammân 1999.

2.2.2. Raşit İsa

Resim 3. Raşit İsa

1951 yılında Nablus’da doğmuştur, 1993 yılında Ürdün Üniversitesi’nden mezun olmuştur. 1996 yılında aynı üniversitede yüksek lisansını, 2002 yılında ise doktorasını tamamlamıştır. 1972-1988 yılları arasında Suudi Arabistan’da, 1989-1995 yılları arasında ise Ürdün’de öğretmenlik yapmıştır. Şu an ise Ürdün Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Arapça ders kitapları hazırlama komisyonu üyesidir[59].

Eserleri:

Şehâdetü’l-hub, Dâru’l-Kenede, birinci baskı, ‘Ammân 1982.

ed-Dîku’l-kavmi (Çocuk hikâyesi), Dâru’l-Menhal, birinci baskı, ‘Ammân 1988.

Esrâbu’l-hanîn, Dâru’l-Kenede, birinci baskı, ‘Ammân 1996.

Mâ ekallü habîbetî (şiir), Dâru’l-Kenede, birinci baskı, ‘Ammân 2002.

2.2.3. Yusuf el-‘Azm

Resim 4. Yusuf el-‘Azm

1931 yılında el-Ma’an kentinde doğmuştur. İlkokul, ortaokul ve liseyi ‘Ammân’da bitirdikten sonra Bağdat’ta iki yıl ilahiyat eğitimi almıştır. Daha sonra Ezher’den 1953 yılında mezun olmuştur. Son olarak Ürdün’de Kalkınma Bakanlığı görevini yürütmüş, 2007 yılında vefat etmiştir[60].

[59] www.albabtainprize.org. (Erişim tarihi 011.4.2016)

[60] www.albabtainprize.org.(Erişim tarihi 04.4.2016).

Eserleri:

Enâşid ve eğârid li'l-Cîli'l-Müslim, Amman 1969.

Arâisü'd-diyâ, Amman 1995.

Kable'r-rîh, San'a 2001.

2.2.4. Ahmed Muslih

Resim 5. Ahmed Muslih

1940 yılında Filistin Nablus şehrinde doğmuştur. Aynı ilde ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Şam Üniversitesi edebiyat fakültesine kaydolmuştur. 1966'da aynı fakülteden mezun olmuştur. Bir süre resmi okullarda müdürlük görevini ifa ettikten sonra Ürdün'de neşredilen *Ra'i Dergisi'*nde Çocuklara yönelik şiir yazmanın yanında çocuk edebiyatı ile ilgili çalışmalar da yapmıştır,2002 yılında vefat etmiştir[61].

Eserleri:

Aṣvât min en'nefizetu'l-Karbiyye, Amman 1980.

Mehâl İle edebi'l Atfâl, Şam 1983.

Edebu'l- eṭfal fî-l Ürdün, Amman 1998.

2.3. Lübnan'da Çocuk Edebiyatı

Lübnan'da çocuk edebiyatı 1950-1954 yılları arasında Kesbâni el-Korâni'nin "*Faris ve Ḥimaruhu*" gibi bazı yabancı çocuk Ḥikâyelerini Arapçaya tercüme etmesiyle başlamıştır. Altmışlı yıllarda yabancı hikâye tercümesine çok önem verilmiş ve takip eden yıllarda bunun üzerinden devam edilmiştir[62]. Dâru'l Kitap el-Lübnani, bu tür eserleri yayınlayan ilk yayınevi olmuştur. Yetmişli yıllarda çocuk kitaplarına talep

[61] https://ar.wikipedia.org. (Erişim tarihi 011.4.2016).

[62] Hittît, Fâdiya, *Edebu'l-etfâl fî Lübnan,* Dârul'l-Fikri'l-Lubnânî, Beyrut 2001, s. 22.

artmış ve çocuk edebiyatı daha fazla önem kazanmıştır. Bunu üzerine sadece çocuk kitabı yayınlayan Dâru'l-Fetâ gibi yayınevi kurulmuştur. Seksenli yıllara gelindiğinde savaş nedeniyle çocuk edebiyatı duraksamış ve hiçbir başarı elde edilememiştir. Doksanlı yıllar ve sonrasında ise Lübnan'da çocuk edebiyatı büyük bir gelişme göstererek bu alanda yayımlanan 645 kitapla Mısır'dan sonra Arap dünyasında ikinci sırada yer almıştır[63].

2.3.1. Lübnan'da Çocuk Edebiyatı Türleri

2.3.1.1. Hikâye

1954 yılında "*Faris ve ḥimaruhu*" ve "*el-Ḥattâb ve kelbuhû*" gibi hikâyeler, el-Kesbânî tarafından tercüme edilmiş ve el-Evmerî yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Doksanlı yıllarda yayımlanan hikâye sayısı 563'ü bulmuştur[64].

Lübnan'da çocuk hikâyesi üç kısma ayrılabilir. İlki, bazen hayvanların bir insan rolünü üstlenerek birleriyle girdikleri diyalogların bazen de kendilerine özgü işlerinin tavsif edildiği hayvan hikâyelerinden oluşur. İkincisi, dini hikâyelerdir ki Lübnan'daki çocuk Ḥikâyelerini n yaklaşık yüzde sekizini oluşturur. Bunların yaklaşık yüzde beşi İslami kültüre, geri kalan yüzde üçü ise Hristiyan kültürüne ait hikâyelerdir. Bu hikâyeler genellikle iyiliğe ve adalete davet eden konuları işlemişlerdir. Üçüncüsü ise Ukbe b. Nafi', İbn Tufeyl, Melik Babil ve Cabbaru kartaca gibi kahramanlık hikâyeleri anlatarak çocukların milli duygularını uyandırmaya yönelik tarihi hikâyelerdir[65].

2.3.1.2. Şiir

Lübnan, Şam bölgesinde çocuk şiirin gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Eğitim seviyesinin gelişmesiyle çocuk şiiri de ilerlemeye devam etmiş ve bu alanda eser veren çok sayıda şair kendini göstermiştir. Bu şairlerin başında da "Gannu yâ Usfûr" isimli kasidesiyle Riyad M'alüf gelmektedir. Kasidesi şöyle başlamaktadır:[66].

من عِلم العصفور أن يَبني عُشّاً في الشَّجر

Ağaçta yuva yapmak kuşun ilmindendir

كقصر مَلِـــك شاده ولم يضع فيه الحجر

[63] Hittît, *Edebu'l- eṭfâl fî Lubnân*, s. 24.
[64] Hittît, *Edebu'l- eṭfâl fî Lubnân*, s. 72.
[65] Hittît, *Edebu'l- eṭfâl fî Lubnân*, s. 73.
[66] Ṣafadî, *Şi'ru'l-eṭfâl fi'l-vatani'l-Arabî*, s. 281.

Taş koymamasına rağmen kralın sarayına benzer

من علم البلبـل أن يتلُو أناشيد الـــهَنا

Mutluluk şarkılarını söylemek bülbülün ilmindendir

يُطرب كـُـلُّ سامع بكل لحن وغنـــــا

Her dinleyeni güzel sesi ile neşelendirir. [67]

Emin Zahir gibi bazı şairler de şiirlerinde mizahi unsurlara yer vermişlerdir. Zahir bir hikâyesinde yaşlı bir adamın üç tembel çocuğundan bahseder. Yaşlı adam çocuklarına miras olarak sadece bir eşek bırakmış ve bu eşeği en tembeliniz alsın diye çocuklarına vasiyet etmiştir. Çocuklar babaları öldükten sonra hâkimin karşısına çıkarlar. Hâkim onlar içinizde hanginiz daha tembel diye sorduğunda birincisi, "Ben çok susuz olduğum halde bir kanalın yanında yürüsem de üşendiğimden kanala inip de su almam." demiş. İkincisi, "Ben ağzıma bir sinek girse bile onu çıkarmaya erinirim." der. Üçüncü çocuğun cevabını ise şair şu şiirle ifade eder:

وسَكتَ الثَّالثُ عن تِبيـــان ما عِنده من راجِح البُرهان

Üçüncüsü sustu ve yanındaki, zihninde var olan bilgiyi söylemedi

قال له الشَّارع: فَهْ بالحُجَّة فجُمْجِمتْ ألفاظُه المُرْتِجَه

Hâkim ona şöyle dedi: Bildiğini söyle! O da sesi titreyerek, kekelemeye başladı

كَسَلُ أن أفوه بالكـــــلام ولو حُويت غَبطة المَرام

Tüm insanların öfkesi üzerine gelse de hakkı söylemekte tembellik yaptı

فحَكم القاضي له الوصيةَ بلا أمْترا يا أكسلَ المرام[68].

Hâkim mirası eksiksiz en tembele verilmesine karar verdi

Yirminci yüz yılda Ömer Ferruh, Halil Mutran ve Mustafa el- Galeyinî gibi şairler yoğun bir şekilde çocuk şiirine yönelmişlerdir. *Farrûḥ ed-Dîku'l-Fasîh* bir kasidesinde şöyle der:

اسْمعُ الدِّيك يَصِيح وله صوتٌ فَصيح

Horoz öttüğünde onu dinlerim onun fasih sesi vardır

كُلما صاحت ديوك الحي جمعاء يصيح

O öttüğünde mahallenin horozları toplu bir şekilde öterlerdi

كيك كيكي كيك كيكي

Kik kiki kik kiki

[67] Ṣafadî, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-Arabi*, s. 261.

أنني أمْدح ديكي هو أهلٌ للْمديح

Ben horozumu övüyorum, o övgüye layıktır[69].

كل ما فيه جميل هو أهــل للْمديح

Onda her şey güzeldir o övgüye layıktır

آه مـــــــا أجمـــــــلَ ديكـــي

Ah! Ne güzel horozum vardır

هل علمتم ما اسم ديكي أنَّه يُدعى سميحا

Onun ismini biliyor musunuz? Onun ismi Semih'tir

أنه فوق الجدار مُستعدٌّ أن يصيحا

O her zaman duvarların üzerindedir ve her zaman ötmeye hazırdır

كيك كيكي كيك كيكي

Kik kiki kik kiki

Seksenli yılların önde gelen şairlerinden olan Hasan Abdullah çocuklara yönelik birçok kaside kaleme almıştır. Bunların başında gelen Risa Kasidesi'nde solan çiçeğine şöyle ağıt yakmaktadır:[70].

أسْرعتُ بالـــذَّهاب

Hızlıca koşardım

في أوَّلِ الـــــشَّباب

Gençliğimin başlarında

ياورْدتي الأنيقـــــة

Ey güzel gülüm!

يازينةً الحديقـــــة

Ey bahçenin süsü!

ما زلت في عُيوني

Sen hala gözümdesin

ميَّادة الغـُــــصون

Ey sallanan çiçek!

وعطرك الفـــوّاح

Senin güzel kokunla

تهفو لـــــه الأرواح

Ruhlar neşelenir

[69] Ebu Sâd, Ahmed, *Eşâr ve enaşid,* el-Meşâ el-Âmme li'n-Neşir. Tarablus 1983, s. 47.
[70] Şafadî, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-Arabi*, s. 302.

Lübnan'da son yirmi yılda birçok şairin çocuk edebiyatına yöneldiğini görmekteyiz ve bu alanda çok mesafe kat edildiğini söyleyebiliriz[71].

2.3.2. Lübnan'da Çocuk Edebiyatı Alanında Eser Veren Edebiyatçılar

2.3.2.1. Nâsıf Yazıcı

Resim 6 Nâsıf Yazıcı

1800 yılında Lübnan keferşima köyünde doğmuştur. Buradan ailesiyle birlikte Humus'a göç etmişlerdir. Orada dönemin hâkim ve yöneticileri olan Türklerin yanında kâtip olarak çalışmışlardır. Bundan dolayı kendilerine Türkçe bir lakap olan "yazıcı" denilmiştir. Aile daha sonra Lübnan'ın batısına doğru hicret etmiştir. Nâsıf Yazıcı, 1840'da Emir eş-Şihabi'nin baskısıyla bölgeyi terk edip Beyrut'a gitmek zorunda kalmıştır. Ömrünün son otuz senesini burada eğitim ve öğretim faaliyetleriyle geçirerek 1871'de vefat etmiştir. Bu süre içerisinde çeşitli alanlarda ders vererek birçok öğrenci yetiştirmiş ve farklı alanlarda teliflerine devam etmiştir. Başlıca eserleri şunlardır[72].

Nâru'l-kurâ fi cevfi'l-Fera', Beyrut 1863.

Faslu'l-hitâb fi usûli Luġati'l-Arab, Beyrut 1867.

İkdu'l-cemân fi ilmi'l-Beyan, Beyrut 1883.

2.3.2.2. Riyad Maluf

Resim 7. Riyad Maluf

Lübnan'ın doğusunda bulunan Zahle şehrinde 1899 yılında doğmuştur. Zengin bir kültür ve edebiyat birikimine sahip bir aile içinde yetişmiştir. İlköğrenimine

[71] Şafadî, *Şi'ru'l-eṭfâl fi'l-vatan el-Arabi*, s. 305.
[72] https://ar.wikipedia.org/ناصيف_يازيجي (Erişim tarihi 04.4.2016)

doğduğu şehirde başlayarak lise eğitimini ‘Ayntura’da tamamlamıştır. 1923’te babasıyla birlikte Mısır’a giderek oradaki âlimler ve edebiyatçılarla görüşme şansı yakalamıştır. Başlıca eserleri şunlardır,1997 yılında vefat etmiştir[73].

El-Evtâru’l-mütekattia’, Kahire 1933.

Hayâlât, kahire 1945.

Eşvâk ve berâim, Lübnan 1982.

2.3.2.3. Emin Zahir Hayrullah

Lübnan’ın Şüveyr kasabasında doğmuştur. İlk eğitimini burada babasından almıştır. Öğretmenlik ve gazetecilik yapan Hayrullah, İbrahim el-Esved’in sahibi olduğu Lübnan Dergisi’nde yayın yönetmenliği yapmıştır. Tiyatro ile de ilgilenen Zahir birçok tiyatro eseri kaleme almıştır. Başlıca eserleri şunlardır[74].

Vasf-u zilzal-i newyork, Newyork 1906.

Neğamâtü’l-melâike, Kahire 1920.

Nesic sahyunî, Beyrut 1930.

2.4. Filistin’de Çocuk Edebiyatı

Filistin’in uzun bir süredir işgal altında olması hasebi ile buradaki çocuk edebiyatı her zaman direniş ve savunma temalı, hamasi ve milli içerikleri haiz bir şekilde gelişme göstermiştir[75]. İncelediğimiz kaynaklara göre Filistin’deki çocuk edebiyatı İngiliz işgali sebebiyle diğer Arap ülkelerine göre daha geç başlamış ancak yetmişli yılların başlarında çocuk edebiyatı adı altında resmi olarak bir alan oluşmuştur[76].

2.4.1. Filistin’de Çocuk Edebiyatının Problemleri

1947’de ki işgalden önce Filistin’deki çocuk edebiyatı alanında oldukça fazla eser verilmiş olsa da ihtilalden kaynaklanan coğrafi değişiklikler sebebiyle hem bu çalışmalar büyük oranda yok olmuş hem de Gazze ile Batı Şeria arasında ortaya çıkan

---

[73] https://ar.wikipedia.org. (Erişim tarihi 11.4.2016)

[74] https://ar.wikipedia.org/ أمين_زاهير (Erişim tarihi 04.4.2016)

[75] Mağribî, Teysîr, *Vakîu’ edebi’l-etfâl fî Filistin*, Merkezu’l-Kuttân 2008, s. 102.

[76] Süsen, Merve, *Edebu’l-etfâl fî Filistin*, Mektebetu’l-Belidiyyeti’l-Âmme, Filistin 2008, s. 17.

iletişim kopukluğu nedeniyle Filistinli edebiyatçıların çalışmaları olumsuz yönde etkilenmiştir.

Filistin'deki edebi çalışmaların gecikmesinin bir diğer nedeni ise edebi çalışmaları yayımlayabilecek matbaaların çok az olması ve olanların da iş görmez durumda bulunmasıdır[77].

2.4.2. Filistin'de Çocuk Edebiyatı Türleri

2.4.2.1. Şiir

Arap ülkelerinde ilköğretim seviyesinde okutulan çocuklara yönelik şiirlerin birçoğu Filistinli yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Filistin'de çocuklara yönelik olarak kaleme alınan ilk şiir ise İbrahim el-Bevarşî'nin 1928'de yazdığı meşhur *"el-Enâşîd el- medresiyye"* isimli kasidesi olmuştur.

Filistin, yirminci yüzyılın sonlarında Irak, Kuveyt, Yemen ve Suriye gibi ülkelere edebiyat ve şiir eğitimi veren öğretmenler göndermeye başlamıştır. Bu ülkelerdeki şiir kitaplarına baktığımızda Filistinli yazarların isimlerini görmekteyiz. Bu şairlerin başında da İbrahim Tuḳan gelmektedir. Tuḳan'ın "*Mevtınî*" isimli kasidesi milyonlarca çocuk tarafından ezberlenmiş ve milli törenlerde okunmuştur. Söz konusu kasideden örnek olarak burada üç beytini zikredebiliriz:

مَوطني مَوطني

Vatanım vatanım

الجَلال والجمال والسَّناء والبَهاءفي رُباك

Senin torağında güzellik ihtişam yükseliş ve gurur vardır

والحَياة والنَّجاةوالهَناء والرَّجاءفي هواك

Seni sevmekte kurtuluş hayat huzur ve direniş vardır

موطني موطني

Vatanım vatanım

Yine Muhammed el-'Adnani'de Filistin'in yirminci yüzyılın başlarındaki en meşhur şairlerinden birisidir. *"Neşîdü'l-Kudus"* adlı şiirinde şöyle der:

مدينةُ القُدس ريحانةُ الشَّرق

Ey Kudüs şehri doğunun reyhanı!

---

[77] Mağribî, *Vakîu edebi'l-etfâl fî Filistin*, s. 11.

وفيه النفس وشُعلة الحق

Hakkın ışığı, hayatın kaynağı

مدينة الإسراء حبيبةُ العرب

Arapların sevgilisi İsra'nın şehri[78].

Meşhur şair Yusuf el-Hatip'in "*Leytenî küntü kabraten*" isimli kasidesi çocuksu yapısı, kolay anlaşılırlığı ve sanatsallığı ile ders kitaplarında örnek metin olarak yer almıştır. Şiirinin bir kısmı şu şekildedir:[79].

تللك يا صاح قبرة

في الحدود

خرقت ألف حرمة

للعهود

فهي تَغدو طليقة

وأنا مثخن هنا

بالجروح

ليتني كنت قبره

Yine Burhaneddin el-Abuşi '*Biladi'* isimli kasidesiyle Filistinli çocuk şiiri şairlerinin başında gelenlerindendir[80].

بلادي إليك العذاب المُذاب بصَفحة عُمْري وهذا

Ey ülkem! Acı sevdam! Senin için bütün hayatım, senin için

فأنت الحياة وأنت الممات وأنت الطعام وأنت الشراب

Sensin hayat, sensin ölüm, sensin ekmek, sensin suyum

غداً سنَردَّ حماك الجميل وندفع عنك بحد الحـــراب

Yarın topraklarını geri alacağız, mızraklarla seni savunacağız

سلامٌ عليك، فإنْ تسلمي فإن الوجود جميل الشَّباب

Selam olsun sana, sen sağ kalınca, varlık genç ve güzel kalır

2.4.2.2. Hikâye

Filistin çocuk hikâyesi denildiğinde göze çarpan ilk isimler Halil Sekkâki, Azmi Hamîs ve Muhammet ez-Zahir gibi yazarlardır. Bunlar arasında Halil Sekkâki, Filistin çocuk hikâyeciliğinin duayen ismidir.

Yusuf Yusuf Filistin'de çocuk hikâyesinin şu üç konu üzerinde döndüğünü

[78] Sâfadî, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-Arabî*, s. 378.
[79] Hamdâvî, Cemil, *Edebu'l-etfâl fî Filistin*, Mektebetu'l-Belidiyyeti'l-Âmme, Filistin,2008, s. 102.
[80] Sâfadî, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l Arabî*, s. 80.

söylemektedir. Birincisi, Arap-Siyonizm savaşı, ikincisi, düşmanlara karşı direniş ve üçüncüsü ise İslam tarihine dönüş[81]. Filistinli Ravdatü'l-Hüdhüd çocuklara Siyonizm'i anlatan "*Zaman el-Hurriyye*", "*Kâfiletü'l-Fidâ*" ve "*İzzettin el-Kassam*" gibi birçok hikâye yazmıştır. Seksenli yılların sonunda Filistin yazarlar birliğinin verilerine göre sadece otuz kadar çocuk hikâyesi yayımlanmıştır. Bu da Filistin'inin yüzde elli beş gibi büyük bir çoğunluğunu oluşturan çocukların ihtiyacının ancak yüzde ikilik bir kısmını karşılayabilmiştir.

[81] Sûsen, *Edebu'l-etfâl fî Filistin*, s. 17.

2.4.3. Filistin'de Çocuk Edebiyatı Alanında Eser Veren Edebiyatçılar

2.4.3.1. Harun Reşit

Resim 8. Harun Reşit

1927 de Gazze'de Hâratu'l-Zeytûn'da doğmuştur. Ellili yılların şairleri denilen Şuarâü'n-Nekbe[82].veya diğer adıyla Şuarâü'l-Muhayyem'den[83].biridir. Onun şiiri direniş ve devrim ruhu ile diğer şairlerden ayrılır. Filistin'deki şairlerden vatana dönüş temasını en çok işleyen odur.

Harun Reşit 1954'ten 2002'ye kadar yirmi tane şiir divanı çıkarmış, bunun yanında birçok Arap ülkesinde gösterimi yapılan tiyatro eserleri de kaleme almıştır. Başlıca şiir divanları şunlardır:[84].

Mea'l-ğurebâ, Kahire 1956.

Avdetü'l-Ğurebâ, Beyrut 1965.

Rıhletü'l-asife, Kahire 1969.

Gazze fi hatti'n-nâr, Beyrut 1957.

2.4.3.2. Semih el-Kasım

Resim 9. Semih el-Kasım

[82] Devenin ayağında çıkan yaraya denilir; ancak burada musibet anlamında kullanılmıştır.

[83] Filistin'de 1950'li yıllardan sonra şiir yazan şairlere Şu'arâu'n-Nekbeveya diğer adıyla Şu'arâu'l-Muhayyem denilir.

[84] www.drmosad.com/index222.htm. (Erişim tarihi 23.4.2016).

1939 doğumlu Semih el-Kasım Filistin'in en önemli şairlerindendir. Nasıra medreselerinde okumuştur. Şiirlerinde Filistin'in mücadelesini ve acılarını anlatır. Şiir, hikâye, tiyatro, makale ve tercüme olarak altmıştan fazla kitap neşretmiştir. Onun bütün çalışmaları yedi ciltlik eserde bir araya getirilmiştir, 2014 yılında vefat etmiştir[85].

Başlıca eserleri şunlardır:

Mevakibu'ş-şems, Nasıra 1958.

Eğânî ed-durûb, Nasıra 1954.

Duhânü berâkîn, Nasıra 1968.

Dîvânü Semih el-Kasım, Beyrut 1960.

2.4.3.3. Fedvâ Tuḳan

Resim 11. Fedvâ Tuḳan

1919 da Nablus'ta doğan Fedvâ Tuḳan, yirminci asrın en önemli şairlerinden birisidir. Aynı zamanda Filistin Şairesi lakabıyla meşhur olan Tuḳan en soylu Filistin ailelerindendir. Şiir ile tanışması kardeşi İbrahim vasıtasıyla olmuştur. O, şiirlerinde içten, samimi duyguları konuşturmaya çalışan şairlerin önde gelenlerindendir. 2003 yılında vefat etmiştir[86].

Başlıca eserleri şunlardır:[87].

Vahdi ma'a'l-eyyâm, 1967.

el-Leyl ve'l-fursân, 1972.

*'Ale'l-kımmeti'd-dunyâ vahîden,*1973.

Temmûz ve'n-neşîdu'l-âhar, 1989.

Rıhle cebeliyye, 1985.

---

[85] https://ar.wikipedia.org. (Erişim tarihi 11.4.2016).

[86] https://ar.wikipedia.org. (Erişim tarihi 11.4.2016).

[87] Divan, Fedva Tokan, s. 1.

BÖLÜM III

SURİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI

Suriye'de çocuk edebiyatının on dokuzuncu yüzyılda Rizkulllah Ḥassun'un'un, Kirilof'un[88] bazı Ḥikâyelerini Arapçaya birer şiir şeklinde çevirmesi ile başlamıştır. Muhammed Ḳarânyâ' bu konuda şunları aktarmaktadır[89]."Suriye'de çocuk edebiyatı Mısır ve Irak tecrübesinden yararlanarak 1920 ile 1940 yılları arasında şiir halinde ortaya çıkmıştır." 1932 yılında Cesmâni Şekrâ Ravdatu'l-eṭfâl adlı ilk çocuk şiir divanını yayımlamıştır. Şair Beyân es-Şafadî'nin dediğine göre Suriye'de çocuk edebiyatının gelişmesinde, çocuk dergileri büyük rol oynamıştır. İlk yayımlanan dergiler ise 1883'te *Kevkeb el-bedri'l-münîr* dergisi, 1911'de *el-Medrese*, 1924'de *et-Tilmiz* ve 1934'te *et-Terbiye* dergileri olmuştur. Söz konusu ülkede yayımlanan kitap sayısı ise belli değildir, ancak yaptığımız bu araştırmamızda Suriye'de yazılan ve yayımlanan çocuk edebiyatı kitaplarının öne çıkanlarını şu şekilde tespit ettik:

1923 yılında Şam'da Abdurrahman es-Severcelânî'nin ilkokul öğrencilerine yönelik olarak kaleme aldığı, *Silsiletul-mahfuzat el-arabiye* isimli üç ciltlik şiir eseri,

1936 yılında Mustafa es-Savvâf'ın yazdığı, özelde okul öğrencilerine genelde ise tüm Arap çocuklarına hitap eden milli marşlardan oluşan *Enâşîdü'ş-şebâb* isimli eseri[90].

1937 yılında Cemil Sultan, Enver Sultan ve Abdurrahman es-Severcelânî'nin ortaklaşa yayımladıkları *el-İstizharu'l-musavver fi edebi'l-benîn* adlı eser,

1981'de Semer er-Ruhi'nin yazdığı, mevcut çocuk edebiyatına ait eserlerin eleştirisini yapan, yeni terimlerle alana katkı sağlayan, alanın bilimsel çerçevesini çizen *Müşkilâtu'l- kısası'l-eṭfâl* isimli araştırması,

1983'te Abdullah Heyf'in yayımladığı *Edebu'l-eṭfâl nazariyyen ve tatbikiyyen* isimli alan araştırması,

Nizar Neccar'ın çocuk kültürü ile ilgili birçok konuya değindiği1994 tarihli *fi Edebi'l-Eṭfâl* isimli eseri,

1996 yılında yayımlanan İsa Şemmâs'ın *Kitabetü'l-kıssatı't-tıfliyye fi Suriyâ* adlı eseri,

---

[88] Ebu Heyf, Abdullah, *Edebu'l-etfâl fi Sûriyâ*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Şam 2003, s. 22.
[89] Ḳarânyâ, Muhammed, *Zavâhiru't-tecdîd fî kasîdeti'l-etfâl fî Sûriyâ*, İttihadu'l-Kitâbi'l-Arab, Şam 2008, s. 17.
[90] Ḳarânyâ, *Zavâhiru't-tecdîd*, s. 16.

Muhammed Ḳarânyâ''nın 2002 yılında yayımlanan *Kasâidü'l-eṭfâl fi Suriye* ile 2008'de yayımlanan Z*avâhiru't-tecdîd fî kasîdeti'l-eṭfâl fî Sûriye* isimli eserleri[91].

3.1. Suriye Çocuk Edebiyatının Dünya Edebiyatıyla İlişkisi

Tarihsel ve toplumsal nedenlerle diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Suriye'de de çocuk Edebiyatı batı ülkelerine göre çok geride kalmıştır. Yukarıda belirtildiği üzere Suriye'deki çocuk edebiyatının ilk dönemlerinde yabancı hikâyeler Arapçaya tercüme edilmiştir[92].

Ancak daha sonra yazarlar ve edebiyatçılar bu durumun Suriye-Arap kültürü bakımından tehlikeli olduğunu, tercüme edilen yabancı eserlerin hiçbir fayda vermeyeceğini ve yerli bir edebiyatın halktan birisi tarafından yazılıp da çocuklara sunulmasının daha faydalı olacağını düşünmeye başlamışlardır[93].Bu itibarla son kırk yılda Suriye'de milli çocuk edebiyatı uyanmaya başlamış, kâtip ve edipler çeviri ve uyarlama eserler yerine özgün çalışmalar ortaya koymaya başlamışlardır. Bu dönemde yazarlar ilhamlarını daha çok kendi geçmişleri ve eski Arap kültüründeki fedakârlık ve kahramanlık örneklerinden alarak eserlerini meydana getirmişlerdir. Ancak buna rağmen yine de bazı yazarlar dışarıya, özellikle de resmi ideolojinin etkisi ve siyasi nedenlerle Sovyet Rusya'ya bağımlılıklarını sürdürmekten vazgeçmemişlerdir.

3.2. Suriye Çocuk Edebiyatının Arap Kültürü İle İlişkisi

Suriye Arap Cumhuriyeti 1945 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. Bu tarihten itibaren eğitim ve öğretim faaliyetleri geniş bir çerçeveye yayılmıştır. Hem yetişkinler hem de çocuklar arasında kitap okuma oranları diğer ülkelerde olduğu gibi Suriye'de de önemli bir artış göstermiştir. Bu itibarla ilmi kitapların yanında edebi yayımlarda ciddi artışlar yaşanır olmuştur[94].

Bu konuda Abdurrezzak Ca'fer şu satırları yazmaktadır:[95]."Arap kültürü çok zengindir ve kütüphanesi çocuklarımızın ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar zengin ve büyüktür. Ancak buna rağmen hala geride kaldığımızı hissediyorum;Elf-ü leyl ve leyle, Sindebâd ve Ali Baba gibi dünya kültür mirasından sayılabilecek doğu kültürlerine ait eserlerden öncelikle bizler istifade ediyor olmalıyken, batılı devletlerin ve sosyalist

[91] Ḳarânyâ, Z*avâhiru't-tecdîd*, s. 20.
[92] Hatib, Hüsâm, *el-Mavkifu'l-edebî*, İttihâdu'l-Kuttâbi'l-Arab, Şam 1988, s. 57.
[93] Hatib, *Edebul-etfâl fî Sûriyâ*, s. 58.
[94] Cafer, Abdurezzak, *el-Mavkifu'l-edebî*, s. 19.
[95] Cafer, *Edebul-etfâl fî Sûriyâ*, s. 19.

rejimlerin bunları bizden daha önce ve daha çok sahiplendiklerini görüyorum.”

3.3. Suriye’de Çocuk Edebiyatının Önemi

Suriye’deki edebi çalışmaların seyri ile ilgili görüşlerini yukarıdaki gibi ifade eden Ca’fer, Suriye’deki yazar ve edebiyatçıların çocuk edebiyatına yaklaşımlarına da değinerek, bu konuda yazarların birbirine zıt iki farklı görüşü benimsediklerine dikkat çekmektedir. Birinci grup, maziye dönüp oradaki güzel ve iyi örnekleri günümüz çocuklarına taşımak ve onlara yaşatmak görüşünü benimserken diğer grup maziyle olan bağların bütünüyle koparılıp yeni hikâyelerin yazılması ve yabancı modern hikâyelerin tercüme edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır[96].

3.4. Suriye’de Çocuk Edebiyatı Türleri

3.4.1. Çocuk Hikâyesi ve Önde Gelen Hikayeciler

Daha önce belirttiğimiz gibi Suriye’de çocuk edebiyatı ilkokullarda ders müfredatı olarak işlenen şiir eserleriyle başlamıştır. Hikâye ise Suriye’de edebi çalışmaların başladığı zamanlarda önemsenmemiş ancak dünya edebiyatından tercüme edilen veya eski Arap kültüründen alınan az sayıdaki bazı eserler şiir kadar önemsenmeyerek dağınık bir şekilde basılmıştır[97]. 1967’de sadece çocuk edebiyatı içerikli *Usame* dergisinin basımıyla Suriye’de çocuk edebiyatı kendini yenilemiş ve dünya standartlarına yaklaşmıştır. Bu yenilenmeyle birlikte “kıssa”nın önü açılmış ve edebiyatçılar bazen tercümelerle bazen de taklidi bir yaklaşımla çocuklara yönelik hikâyeler yazmaya başlamışlardır[98]. Suriye’deki edebi çalışmaları incelediğimizde çocuk hikâyesinin Zekeriyya Ta’mir, Adil Ebû Şeneb ve Delâl Hatim gibi meşhur edebiyatçıların sayesinde gelişmiş ve uzun bir yol kat etmiş olduğunu görüyoruz. 1973’te Suriye Kültür Bakanlığı’nın Zekeriya Ta’mir’in “Limâzâ Sekete en-Nehr” hikâyesini yayımlamasıyla birlikte Suriye çocuk hikâyesi yeni bir döneme girmiştir. Daha sonra 1973 yılından itibaren yine Kültür Bakanlığı, Batı’da tercüme edilmiş veya eski Arap Kültüründen alınmış ya da çağdaş bazı Arap edebiyatçıları tarafından kaleme

---

[96] Maziyle bağların koparılarak batıya yönenilmesi gerektiği düşüncesi daha çok 1970’li yıllardan sonra gelen ve o dönemlerde Arap dünyasında etkin bir siyasi ideoloji olan Ba’as fikrini benimseyen edebiyatçıların görüşüydü.

[97] Ebû Şeneb Âdil, *Mevkifu’l-edebî*, s. 310.

[98] Şemmas, İsa, *el-Kıssâtu-tıfliyye fî Sûriyâ*, Kültür Bakanlığı, Şam 1996, s. 53.

alınmış çocuk Ḥikâyelerini içeren "Usame" dergisini aylık olarak yayınlamaya başlamıştır. Dergi yıllık sekiz ile on iki adet fasikül halinde yayımlanmıştır.[99]

1973 yılında kültür bakanlığı tarafından yazılıp tercüme edilmiş, Arap Kültürü'nden alınmış çocuk hikâyesi içeren ve her yıl yaklaşık olarak 8-12 sayısında yayımlanan *Usama eş'Şehrî* kitabının ortaya çıkması, çocuk hikayesine bir zenginlik katmıştır.[100]

Suriye'de 1970- 2003 yılları arasındaki yazılan ve yayımlanan hikâyelerin sayısı 702'yi bulmuştur

Hikâyelerin yayımlamasına Dâru'l Celil, Dâru's-Sekâfe, Dâru'l-Hâris, Dâru'l-Halebî, Dâru's-Sâfe, Dâru'l-Mustakbel, Dâru'l-Fikir, Dâru'l-Mârife, Dâru'l-Mecid ve Dâru'l-Muesseseti'l-İlmiyye gibi birçok yayım evi iştirak etmiştir.

Aşağıdaki tablo söz konusu yayın evlerinin yayınladıkları eser sayısına göre oransal olarak çocuk edebiyatındaki paylarını göstermektedir[101].

Tablo 2 *Yayın evlerinin yayınladıkları eser sayısına göre oransal olarak çocuk edebiyatındaki paylarını göstermektedir*.

Oran	Yer	Yayınevi
%3	Şam	Dâru'l-Muessetu'l-İlmiyye
%4	Humus	Dâru'l- İrşâd
%3	Şam	Dâru'l- Celil
%7	Halep	Dâru'ş-Şarki'l-Arabî
%9	Şam	Dâru'l- Fikir
%9	Şam	Dâru'l--Mecid
%3	Şam	Dâru'l- Müstakbel
%6	Deyrizor	Dâru't-Turâs
%8	Şam	Dâru'z-Zehrâ'
%3	Halep	Metebetu'l-Arab'i
%3	Şam	Metebetu'l- Ba'as
%8	Şam	Kültür Bakanlığı
%3	Deyrizor	Dâru'l-ilim

[99] Şemmas, *el-Kıssatu't-tıfliyye fî Sûriyâ*, s 55.
[100] Heyf, Abdullah, *Kısasu'1-eṭfâli'l-muellefe fî Sûriyâ*, Şam 2008, s. 4.

Aşağıdaki tablo yıllara göre çocuk hikâyelerin yayım sayısı ve oranını gösterilmektedir. Suriye'de yayınlanan çocuk Ḥikâyelerinin yıllara göre dağılımı ve oranları ise şöyledir[102].

Tablo. 2 *Yıllara göre çocuk hikâyelerin yayım sayısı ve oranını*.

Oran	Hikâye Sayısı	Yıl
%44	3 Hikâye	1970
%14	1 Hikâye	1971
%44	3 Hikâye	1972
%0.44	1 Hikâye	1973-1974
%1.8	13 Hikâye	1975
%1.8	13 Hikâye	1976
%2.88	17 Hikâye	1977
%3.91	30 Hikâye	1978
%1.8	13 Hikâye	1979
%3.34	25 Hikâye	1980
%4.20	29 Hikâye	1981
%3.22	21 Hikâye	1982
%1.8	13 Hikâye	1983
%3.34	25 Hikâye	1984
%4.20	29 Hikâye	1985
%3.22	21 Hikâye	1986
%3.22	21 Hikâye	1987
%6.49	55 Hikâye	1988
%1.8	13 Hikâye	1989
%1.8	13 Hikâye	1990
%4.20	29 Hikâye	1991
%3.22	21 Hikâye	1992
%4.20	29 Hikâye	1993
%1.8	13 Hikâye	1994
%1.8	13 Hikâye	1995
%4.20	29 Hikâye	1996

[102] Heyf, Abdullah*, Kısasu'1-etfâli'l-muellefe fî Suriyâ,* Şam 2008, s. 6.

Tablo ikinin devamı

%3.22	21 Hikâye	1997
%44	3 Hikâye	1998
%0.44	1 Hikâye	1999
%6.49	55 Hikâye	2000
%2.03	15 Hikâye	2001
%1.45	14 Hikâye	2002
%2.59	19 Hikâye	2003

3.4.1.1. Suriye'de Çocuk Hikâyesinin Problemleri

Araştırmacılara göre Suriyeli hikâyeciler değer konusunda önceliği eğitime vermişler ve eğitsel değerleri ön planda tutmuşlardır. Bunu, kişiliği ve milli duyguları oluşturan değerler ile toplumsal değerler takip etmiştir. Ancak Suriyeli yazarların ahlaki değerleri pek önemsememiş oldukları görülmektedir. Aynı şekilde çocuğun eğitim sürecindeki dinlenme ihtiyacını da göz ardı ettikleri söylenebilir. Bu da bize Suriyeli yazarların değerleri kazandırmaya yönelik belirli bir program takip etmediklerini göstermektedir[103].

Suriye çocuk hikâyesinin çocuklara ulaştırılması sürecinde birtakım iç ve dış problemler söz konusudur. Şekille ilgili olan dış problemler çocuklara yönelik yayınların biçimsel yapılarıyla ilgilidir. Bu problemler çocuk yayınlarının çocuklara hitap edecek bir şekilde değil de yetişkin kitapları gibi basılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Sözgelimi, çocuk yayınlarının dış kapakları çocukların ilgisini çekebilecek şekilde resimli ve renkli bir tasarıma sahip değildir. Aynı sorun iç sayfalar içinde geçerlidir. Dışı resimli basılan kimi yayınlarında iç sayfaları çocuksu bir tasarımla hazırlanmamış, bunlar adeta bir akademik yayın gibi basılmıştır[104].

Bu sanatsal tasarım eksikliğinin yanı sıra bu yayınlarda kullanılan yazı tipi, yazı boyutunun çocuk seviyesine göre küçük olması, harekelemenin olmayışı, yazım kurallarına dikkat edilmemesi ve noktalama işaretlerine uyulmaması gibi problemler de yazılanların çocuklar tarafından anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Yine kitapların hacmi de ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Şöyle ki; eğitimcilerin değerlendirmesine göre dört

[103] Rûhî, Semer, *Muşkilâtu'l-kısasi'l-etfâl fî Sûriyâ,* İttihâdu'l-Kitâbi'l-Arabî, Şam 1981, s. 9.
[104] Rûhî, *Muşkilâtu'l-kısasi'l-etfâl*, s. 13.

ila yedi yaş arası, yedi ila dokuz yaş arası gibi gruplandırılan çocuklara yönelik hikâyelerin yaş grubuna göre hacimce birbirinden farklı olması ve hikâye içerisinde ara başlıkların yaş grubuna uygun bir şekilde yapılması sağlanmalıdır. Ancak Suriye edebiyatında bunlara riayet edilmediği görülmektedir. Yine her bir yaş grubuna yönelik hikâyelerde sayfa başına düşen satır ve kelime sayısı birbirinden farklı olmalıyken bunun da göz ardı edildiğini görmekteyiz[105].

İç problemlere baktığımızda bunların, hikâye seviyelerinin çocukların zihinsel gelişim süreçlerine uymamasından kaynaklanan problemler olduğunu görmekteyiz. Suriyeli yazarlar çocukların geniş bilgi ve fikir sahibi olması için yazmaktalar ancak onların ruhuna hitap etmeyi önemsememekte ve yaşadıkları çevreleriyle ilişkilerini koparacak şekilde onları hayattan soyutlamaktadırlar. Yani çocuğun ruhi boyutu ihmal edilmekte, bu da çocuğun hayal gücünü geliştirememesine neden olmaktadır. Çocuğun hayal gücünü olumlu şekilde etkileyebilecek hikâyeler bulunsa da bunlar sayıca çok azdır[106].

3.4.1.2. Suriye'de Çocuk Hikâyesi Alanında Eser Veren Edebiyatçılar

3.4.1.2.1. Âdil Ebû Şeneb

Resim 12. Âdil Ebû Şeneb

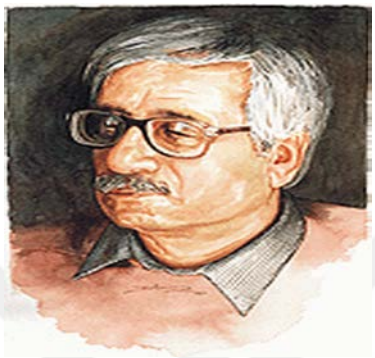
Ebû Şeneb, 1931 yılında Şam'da Kamîriyye mahallesinde doğmuştur. Fakir bir ortamda yaşayan yazar, Şam'da Edebiyat Fakültesi Felsefe ve Psikoloji bölümünden 1952 yılında mezun olmadan önce başkentte eğitim müesseselerinde ders görmüştür. Arap yazarlar birliğinin kurucularından ve bu birliğe bağlı hikâye ve roman derneğinin üyelerinden biridir. Ebû Şeneb, *Lisânü'l-Arab*, *Vahde* gazetelerinde ve *Leylâ* dergisinde editör olarak çalışmıştır. Aynı şekilde *Tilfizyûniyye* dergisinin programını hazırlamıştır. Bu derginin yayımı on beş yılı aşkın bir süre devam etmiştir. Birleşik Suriye-Mısır döneminde *Vahde* gazetesini kurmuştur. Aynı zamanda çocuklar için *Üsâme* dergisini

[105] Rûhî, *Muşkilâtu'l-kısasi'l-etfâl*, s. 19.
[106] Rûhî, *Muşkilâtu'l-kısasi'l-etfâl*, s. 22.

çıkararak bu dergide editör olarak çalışmıştır.

Yazarın 1990 yılında yayımladığı *Âlem ve Lâkinnehu sağîr* adlı eseri ilk ve en önemli eseridir. Bu eserden bir bölüm, Suriye radyosunda yayınlanmıştır. *ez-Zehratü'l-İstivâiyye fî kutbi'l-Veledi's-sağîr*' ve *et-tıflü'ş-şücâ*' gibi başka birkaç kitabı daha vardır. Ebû Şeneb, 2012 yılında vefat etmiştir[107].

3.4.1.2.2. Zekeriya Tâmir

Resim 13. Zekeriya Tâmir

Zekeriya Tâmir, Suriyeli edebiyatçı, gazeteci ve çocuk hikâyeleri yazarıdır. 1931 yılında Şam'da doğmuştur. İş hayatına bir atölyede demirci olarak başladıktan sonra 1967 yılından itibaren kısa çocuk hikâyeleri yazmaya başlamıştır. En önemli eserleri arasında şunları zikredebiliriz [108].

Sahîlü'l-Cevâdi'l-Ebyad, 2001.

Er-Ra'd, 2001.

Dimeşku'ş-şerîf, 2001.

Hece'l-file likâtilih, 2003.

En-Nümüvvü fi'l-yevmi'l-aşir, 2000.

Kâlet el-verde lisünûs, 1987.

Nidâ-ü Nûh (Kısas), 2001.

[107] www.syrianstory.com/A-adel.htm (Erişim tarihi 25.4.2016).
[108] www.syrianstory.com/z-tamer.htm (Erişim tarihi 25.4.2016).

3.4.1.2.3. Delâl Hâtim

Resim 14. Delâl Hâtim

1931 yılında Şam'da doğmuştur. 1955 yılında Şam Üniversitesi Edebiyat fakültesinden mezun olmuştur. 1962 yılından itibaren Kültür bakanlığında "Cehaletle Mücadele", "Halkla İlişkiler ve Rehberlik" bürosu müdürlüklerinde çalıştıktan sonra 1968 yılında "Kadın Birliği" derneğinde çalışmak için bu görevinden ayrılmıştır. Arap Kadın dergisinin yayımlanmasındaki katkılarından ötürü bu göreve layık görülmüştür. 2 Eylül 2008'de 96 yaşında vefat etmiştir. Önemli eserleri şunlardır[109].

El-Hamâmetü'l-Beydâ', (Çocuklar için tercüme edilmiş hikâyeler derlemesi) Şam, 1974.

Es-Semâü tümtıru hırâfen, (Çocuk hikâyeleri), 1967.

El-ubûr mine'l-bâbi'd-Dayyik, (Çocuk hikâyeleri), 1979.

Ed-Dîkü'l-esved, (Çocuk hikâyeleri), 1980.

Mâ ecmele'l-âlem, (Çocuk hikâyeleri), 1981.

Şeceratü'z-zeytûni's-sağîra, (Çocuk hikâyeleri), 1989.

Ez-zehra ve'l-hacer, (Çocuk hikâyeleri), 1989.

3.4.1.2.4. Semer Rûhî el-Faysal

Resim 15. Semer Rûhî el-Faysal

1948 yılında Humus şehrinde doğmuştur. Humus'ta öğrenim gören yazar Şam Üniversitesi'nde Arap dili bölümünden bir yıl aradan sonra Eğitim fakültesinden formasyon diploması alarak mezun olmuştur. Yüksek lisans diplomasını Lübnan

[109] Hâtim, *Mecelletu'l-edeb*, s. 66.

Üniversitesi'nden, doktora diplomasını da yine aynı üniversiteden almıştır. Eserleri:

Kısasü'l-eṭfâl fi'l-Medrese, 1979.

Melâmih fi'r-rivâyeti's-Sûriye, 1979.

Müşkilâtu kısasi'l-Eṭfâl fi Sûriye, 1981.

Abbâs fernâs sîretün kasasıyyetün li'l-eṭfâl, 1984.

Er-rivâyetü's-sûriye ve'l-harb, 1984.

Ahmed bin mâcid, sîretün kasasıyyetün li'l-eṭfâl, 1984

3.4.1.2.5. Nizâr Neccâr

Resim 16. Nizâr Neccâr

Yazar Nizâr Neccâr 1949 yılında Hama'da doğmuştur. Lisans ve yüksek lisansını Şam Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamlamıştır. Hama'da çocuklar ve gençler için *Teâle Nekra* (Gelin Okuyalım) başlıklı resimli bir çalışma yayımlamıştır. Eserleri:

Hikâyâtu iyâd, (Çocuk hikâyeleri), İttihâdu'l-Küttâbi'l-Arab, Dimaşk, 1981.

Limâze hazinet Asâfîr, (Çocuk hikâyeleri), Dâru'l-Ma'rife, Dimaşk, 1977.

Es-sünûsû târat, (Çocuk hikâyeleri), Vizâratu's-Sekâfe, Dimaşk, 1983.

Beytüne's-sağîr, (Çocuk hikâyeleri), İttihâdü Küttâbi'l-Arab, Şam, 1988.

Hikâyâtu Ahmed, (Çocuk hikâyeleri), İttihâdu Küttâbi'l-Arab, Şam, 1996.

Fî edebi'l-eṭfâl, (İnceleme), İttihâdu Küttâbi'l-Arab, Şam, 1995.

3.4.2. Suriye'de Çocuk Şiirleri ve Önde Gelen Şairler

3.4.2.1. İlk Dönemler

Suriye'deki çocuk edebiyatının şiirle başladığını söylemek mümkündür. Çocuk şiiri buraya Fransız işgali zamanında Irak ve Mısır'dan gelmiş ve binlerce öğrenci

"Nahîbu'r Reîs"in şiirini devrimcilerle beraber söylemiştir.[110].

ياظلام السجن خيم أننا نهوى الظلاما

Ey hapsin karanlığı gel bizler karanlığı severiz

ليس بعد السن إلا مجد فجر يتسامى

Bu yaştan son ancak yükselen şafak nurudur

Ayrıca, Suriye'nin bağımsızlığından önce okul kitaplarında çocuklara, "Muhabbetu'l-Vâlideyn" gibi şiirler okutulmuştur.

إنني طفل صـغير لأبي حبي وأمي

Ben küçük bir çocuğum sevgim anne ve babama

فأبي يعنى بروحي وتزيل الأم غم

Babam ruhumu besler annem kederimi giderir

Yine, geçen yüzyılın kırk ve ellili yıllarında "şitâ" ve "harîf" şiirleri öğrencilere ezberletilmiştir.

بالسِّـــحابِ السَّوداءِ

Siyah bulutlar ile

الجوُّ منها أسْودُ ومُبرِقٌ ومُرْعَــدٌ

Gökyüzü karanlık şimşekli ve gök gürültülüdür

كأنـــه يُهُـــــدَّد

Sanki tehdit ediyor bizleri

حتى صار المطرُ وصارماءًفي النهر

Ta ki yağmur yağdı sular nehir gibi aktı

وانكشف الغيمُ ومرَّ

Gökyüzü açıldı bulutlar yürüdü

İlk zamanlarda, çocuk şiirine birçok eğitimci de önem vermiştir. Ayrıca başlangıçta bu alandaki yazarların çoğu öğretmenler arasından çıkmıştır. Bu dönemde yazılan şiirler iki merkezde toplanmaktaydı. Birincisi, çocuklardaki milli duyguları geliştirmeye, ikincisi ise çocuklardaki sevgi, fedakârlık ve merhamet duyguları gibi güzel ahlakı geliştirmeye yönelik olmuştur[111]. Örnek vermek gerekirse, 1923 yılında Abdurrahman es-Seferceli'nin Şam'da yayımlanan ilköğretime yönelik *Silsiletu'l-Mahfûzâti'l-Arabiyye* adındaki okul kitabı, 1936 yılında Hamdî ez-Zerkelî'nin yardımıyla Mustafa es-Savvâf'ın kaleme aldığı *Enâşîdu'ş-Şabâb* adlı kitabı, 1937

[110] Ḳarânyâ, Z*avâhiru't-tecdîd*, s. 21.
[111] Ḳarânyâ, Z*avâhiru't-tecdîd*, s. 25.

yılında Cemil Sultan, Enver Sultan ve Abdurrahman es-Sefercelî'nin yayımladığı *el-İstizhâr fî Edebi'l-Benîn ve'l-Benât* adlı eserlerini bu cümleden sayabiliriz[112].

أنا في سِنِّ الصِّغر لستُ أعْرفُ الضَّـــجرَ

Ben küçük yaşlarımdaydım ve bilmiyordum gürültüyü

هِمَّتي فوقَ البـشرِ واجتـــــهادي لايلينُ

Gücüm çok yüksektir çalışmam düşmez

أنا في سِنَّ الـصِّبا بِتُّ أهْوى الأدبَـــــا

Ben küçük yaştayken edebiyata âşık olmuştum.

3.4.2.2. Çocuk Şiirine Yönelme Sebepleri

Birincisi, Suriye işgalinin neticesinde şairler yetişkinlerden umutlarını keserek çocuklara yönelmişlerdir. İkincisi, 1960 yılından itibaren çocuklara yönelik olarak çıkarılmaya başlanan *Usâme* ve benzeri dergiler çocuk şiirine ilgiyi artırmıştır. Üçüncüsü ise 1979 yılının "Çocuk Yılı" ilan edilmesi sonucu birçok şair çocuk şiiri üzerine eser vermeye başlamıştır[113].

3.4.2.3. Suriye'deki Çocuk Şiirinin Özellikleri

Suriye çocuk şiirinin özelliklerini üç başlık altında özetlememiz mümkündür: Birincisi, şiirlerdeki sade dil seçimidir. Zira şairler çocuğun yaşını, dil birikimini ve bölgesinde kullanılan müfredatı göz önünde bulundurarak şiirini kaleme almaktadırlar. Çünkü şairlere göre kırsal kesimde yaşayan çocuklarla şehir merkezlerinde yaşayan çocukların dil birikimi ve kültürleri aynı olmamaktadır. İkincisi şiirlerde ritme önem vermektir. Ritimden kastımız müzikte kullanılan anlamsız musiki nameleridir. Bu konuyla ilgili olarak Halit Yusuf'a ait şu şiiri verebiliriz:[114].

تــك تــك تــك

حط الطير على الشباك

أو فاروق سلوم:

دو. ري. مي

فا. صو. لا. سي

[112] Ḳarânyâ, *Zavâhiru't-tecdîd*, s. 27.
[113] Ḳarânyâ, *Zavâhiru't-tecdîd*, s. 27.
[114] Ṣafadî, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-'Arabi*, s. 95.

حلو منظر كُراسي

Üçüncüsü ise şiirlerde, kafiye zorunluluğundan uzak durulmasıdır. Çocuk şiirleri yapısı itibariyle kafiye düzenine ters düşmekte ve dolayısıyla kafiye düzenindeki kuralsız hareke zorlamaları çocukların aklını karıştırmaktaydı. Bu nedenle Suriye çocuk şiirlerinde kafiyesiz şiir yöntemi benimsenmiştir[115].

3.4.2.4. Şairlerin Çocuk Şiiri Alanındaki Çalışmaları

3.4.2.4.1. Süleyman İsa

Resim 17. Süleyman İsa

1921'de Antakya/Nu'ayriye'de dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini köyde babası Ahmed İsâ'dan almıştır. Çocuk şiiri alanında en çok eser verenlerden biri kabul edilmektedir. Okul müfredatlarında ve ders kitaplarında yer verilen şiirlerin birçoğu İsa'ya ait şiirlerdir. İlköğrenim seviyesinde birinci sınıftan altıncı sınıfa kadarki Arap Dili derslerinde yer alan elli dört adet şiir örneğinden otuz iki tanesi İsa'ya aittir. Şiirlerinde milliyetçilik ve hamaset ön plana çıkmaktadır.

1967 felaketinden sonra Süleyman İsa, çocukların umuduna ışık tutacak *Divânu'l-Eṭfâl* adlı ilk şiir çalışmasını yayımlamıştır. Muhammed Ḳarânyâ''ya göre Süleyman İsa, siyasi ve devrimci anlamda değil de psikolojik ve duygusal anlamda Suriyeli çocukların tek umudu olmuştur[116]. Süleyman İsa'nın şiirleri, lafızlarındaki kolaylık, konularındaki çeşitlilik, hafif musiki vezinleri ve pragmatik yönleriyle dikkat çekmektedir[117].

أرسم ماما أرسم بابا

[115] Ṣafadî, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-'Arabi*, s. 95.
[116] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-etfâl fî Sûriyâ*, s. 45.
[117] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-etfâl fî Sûriyâ*, s. 50.

Annemi ve babamın resmini çiziyorum

بالالوأن

Renklerle

أرسم علمي فوق القمم

Tepeler üzerinde bayrağımı çiziyorum

أنا فنان

Ben sanatçıyım

أنا صـــــياد اللـون الساحر

Ben güzel renklerin avcısıyım

أرض بلادي كنز منـــاظر

Vatanımın toprağı güzelliğin kaynağıdır

دعني أرسم ضوء النـجما

Haydi, yıldızın güzel renklerini çizelim

دعني أرسم لون الكــرم

Haydi bağları? Renklerini çizelim

أكتب شعرا بالالـــــوان

Hadi renklerle şiir yazarım

أحـــيا حـــرا أنـــا فنان[118].

Ben özgür yaşarım, ben sanatçıyım

Süleyman İsa'nın keleme aldığı duygu dolu anne şiiri de kasidelerin en önemlisi olmuştur.

مامـــــــامامـــــــا ياأنغامـــــــا

Annem benim annem benim

تمـــــــلأ قلـــــبي بـــــندي الحب

Sevgisi yüreğimde annem benim

أنـــــت نـــــــــشيدي عـــيدك عـــيدي

Sen benim şiirimsin senin mutluluğun benim mutluluğum

بـــــسمة أمـــــــي ســـر وجـــودي

Annemin tebessümü varlığımın sırrı

أنـــــا عـــــصفور مـــــلءالـــــدار

قبلة مـامـــــــــــا ضـــــوء نهاري

Annemin öpücüğü gündüzümün nuru

[118] İsa, Süleyman, *Divanu'l-eṭfâl,* Daru'l-Fikr, Beyrut 1999, s. 43.

أهوى مامـــا

Annemi seviyorum

ماما مامـــــا

Annem! Annem!

3.4.2.4.2. Süleyman İsa ve Arap Kültürü

Bilindiği gibi Süleyman İsa Arap ülkelerinde önemli şairlerden biridir. Şiirinde çocuğu ilgilendiren her noktaya değinmiş ve Arap kültürünü çocuğa aktarmada büyük bir rol üstlenmiştir. Abdullah Ebu Heyf'e göre İsa Arap kültürüne iclâl ve takdir gözüyle bakmıştır. Eserlerini şu dört unsuru merkeze alarak oluşturmuştur. Kendi zamanlarında etkin olmuş tarihsel şahsiyetler, eski Arap kahramanlığı, şehirler ve tarihi eserler ile Arap dili.

Süleyman İsa, tarihi şahsiyetleri çocuklara tanıtmak amacıyla mesajını bu şahsiyetler üzerinden çocuklara iletme yoluna gitmiştir. Örneğin İsa, şair Ebu Firas el-Hamadani'yi çocuklara kılıcını uzatır bir şekilde tasvir ederek onun ağzından çocuklara 'bizim devrimiz geçti, mücadele sırası sizindir' mesajını verip şöyle seslenir:

أنتـــــم جنـــود الآن

Siz bu zamanının askerlerisiniz

يأأيهـــا الشـــــجعان

Ey kahramanlar!

فلـــيهدر الـــــبر كان

Patlasın volkanlar

ولتسمع البـــــــيد[119]

Duysun çöller

Ey kahramanlar! / Sizler bugünün askerlerisiniz

Patlasın volkanlar / Duysun bizi çöller

Aynı zamanda Mearri, Mütenebbi, Zennubiya gibi şairlerin hayatlarını da tiyatro formunda basit şiirlerle çocuklara anlatmıştır. Suriye'nin birçok eserle dolu tarihi bakımdan en eski şehri Tedmur'u şiir formunda çocuklara şöyle anlatmıştır:

تدمر الخالدة بينكم من قديم

Ey ölüm bilmeyen eski Tedmur!

[119] İsa, *Divanu'l-eṭfâl*, s. 55.

أمة واحدة وتراث عظيم

Bir ümmet azim kültür

إلى الأمام إلى الامـــــام

İleri! İleri!

تستعرص التاريخ والايـــــام

Tarihi ve günleri sunan

نرى هنا ما شاده أجدادنا العظام

Burada kahraman ecdatlarımızın çizdiği destanlar görüyoruz

إلى الأمام إلى الامـــــام

İleri! İleri!

بيني كما بنوا وفوق مـــا بنوا

Gurur için yaşıyoruz, fedakârlık için yaşıyoruz

نعيش للعطاء نعيش للفـــداء

Verim için yaşıyoruz, fedakârlık için yaşıyoruz

للوحد الكبرى إلى الامـــــام[120]

Birlik için ileri! İleri!

Ancak Muhammed Ḳarânyâ' şair Süleyman İsa'nın şiirindeki kinaye ve mecazların çokça kullanımı, karışık simgelere yer verilmesi, çocukların anlamayacağı ibare ve cümlelerin yer alması gibi bazı olumsuz noktaları eleştirmektedir.

عمي منصورْ نجارُ

Benim amcam Mansur marangozdur

يضحكُ في يده المنشار

Testere elinde gülmektedir

يعملُ يعملُ وهو يغني[121].

Şarkı söyleyerek çalışıyor, çalışıyor

Yine Beyân es-Safâdi'ye göre şair Süleyman'nın şiirlerine milli konular hâkim olmuş, Arap birliğine yaptığı vurgu bıkkınlık getirecek bir noktaya erişmiştir.

وطني أشجار وظلال

Vatanım, ağaç ve gölge

وترابي فمح وغلال

[120] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 525.
[121] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 49.

Toprağım, buğday ve hayır

أتفيأ ظلالك ياوطني

Ey vatanım! Senin gölgende gölgeleniyorum

أرض الأمجاد

Dedeler (Atalar) toprağı!

وطن الأمجاد

Dedeler (Atalar) vatanı!

عاش العرب

Yaşasın Araplar!

عاش العرب

Yaşasın Araplar!

3.4.2.4.3. İsa'nın Şiirinde İçerikler

Şair Süleyman İsa'nın şiirleri milli toplumsal ve doğal unsurlar içermektedir. Bu içeriklerin üzerinde detaylı bir şekilde durmaya çalışacağız.

3.4.2.4.3.1. Milli İçerikler

İsa hem büyüklere hem küçüklere yazmış olduğu şiirlerde her zaman milli ilkelere bağlı kalmıştır. Bu ilkeler aynı zamanda Ba'as rejiminin önerdiği ve sahip çıktığı ilkelerdir ve aynı şekilde Suriye devletindeki milli eğitim politikasının belirlediği öncelikler ve hedeflerdendir. Süleyman İsa bu durumu vatanı için çalışıyor olması ile ilişkilendirerek bu konuda şu ifadeye yer vermektedir; "Evimizin önünde bulunan dut ağcının altında çocuk iken yazdığım ilk şiirle savaştım ve vatanımı savundum".

Bu gerçeği tenkitçiler ve araştırmacılar doğrulamaktadır. Hüsam Hatip: "Şairimiz Süleyman İsa kırk yıldır bizlere hissi ve milli bir olgu ve fenomen olmuştur." der[122].

Bu ifadelerden hareketle toprağa bağlılık, Arap fedakârlığı, Filistin davası, Arap birliği, Araplık, Ba'as ve devrim şairin tek derdi olmuştur diyebiliriz.

[122] *Mecelletu'l-edeb*, sy. 208, 1988, s. 33.

Şaire göre Ba’as, eski Arap şanını ve izzetini yeniden canlandırıp, hayata geçirerek ve ayağa kaldırarak onu nesillerin önüne sunulacak bir önder bir lider ve bir öğüt pınarı yapmaktır İsa. el-Hisan’ul-Arabî kasidesinde şöyle söylemektedir:[123].

للبعث يا طلائعْ للنصر يا طـــــــلائعْ

Ba’sa doğru ey çocuklar kurtuluşa ey çocuklar

أقدامنا حـقول طريقنـــــا مصانـــــع

Ayaklarımız hayır içinde yollarımız kalkınma yolunda

وتلمعُ الراياتُ في مــواكب الطـــلائع

Parlasın bayraklar çocuklar merkebinde

يا رايةَ الحرية يا شـــــــعلة القضيةْ

Ey özgürlük bayrağı! Ey davanın nuru!

تموجي على ذرا الســـــهول والجبـــالْ

Dalgalan dağlarda dalgalan kıyılarda

البعث، نحن البعث نحن الدربُ، والنضال

Biz ‘ba’as’ız biz ba’asız biz yoluz biz direnişiz

Yine şaire göre eğer Arap çocukları kendi ilkelerine sahip çıkarlarsa ve yarına yönelik iyi bir hazırlıkta bulunurlarsa onları mutlaka parlak bir geleceğin beklediğine inanmaktadır ve bu konuda şunları yazmaktadır:

ترابنا ذهبْ وعزمنا لهبْ

Toprağımız altındandır gücümüz (gayretimiz) alevdir

لوحدة العرب نبني به البلاد

Arap birliği için ülkeler inşa ediyoruz

نواصل الجهاد لأمة العرب

Arap ümmeti için cihada devam ediyoruz

يا وحدة السواعد لوحدة العرب

Birleşin ey eller Arap birliği için

Arap birliği Süleyman İsa’nın büyük rüyası olmuş ve bunun gerçekleşmesini görmek için yaşadığını ifade etmiştir: “Çocuklarımızı koruyacak, onları istediği gün istediği saat evlerinden çıkarmayacak, dut ağcının altında oynamalarını ve onların şiir

[123] İsa, *Divanu’l-eṭfâl,* s. 88.

yazmasını sağlayacak, büyük yıkılmaz bir devletim olsa ne olurdu… Çocukları ne ben ne ailem ne de yeni bitmiş nebata benzeyen Suriye devletim koruyabilir, onun için benim asıl şiirim, en büyük hayalim yıkılmayan azim bir devlettir"

Şair birlik ve beraberlik mesajı vererek çocuklara *Neşid el-Vahde'*de şu şiirleri aktarmıştır:[124].

طيروا في أرض العرب

Arap memleketinde uçun

لا تعترفوا بالأسوارْ

Engel tanımayınız

رباني أمي وأبي

Beni annem ve babam besledi

للحرية، والإصرارْ

Özgürlük ve karalılık için

طرْنا مثل العصفورةْ

Kuşlar gibi uçtuk

نحن ملايين الأولادْ

Biz milyonlarca çocuk

حررنا الأرض المقهورةْ

Zülüm görmüş toprakları kurtardık

وحدنا وطن الأجدادْ

Biz ecdâd vatanıyız

İsa, başka bir kasidesinde de Arap toprağının ne kadar verimli ve bereketli olduğunu belirterek nesillere, omuz omuza verip Arap birliğini kurmalarını talep etmektedir:

ترابنا ذهبْ وعزمنا لهبْ

Toprağımız altındandır gücümüz alevdir

لوحدة العرب نبني به البلاد

Arap birliği için ülkeler inşa ediyoruz

نواصل الجهاد لأمة العرب

Arap ümmeti için cihada devam ediyoruz

[124] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 65.

يا وحدة السواعد لوحدة العرب

Birleşin ey eller! Arap birliği için

Daha sonra, şair bu üslûbunu kolaylaştırarak çocukların anlayacağı bir dil ve kolayca algılayabilecekleri kelimeler ile aktarmaktadır:

داري داري أرض العرب

Arap toprağı, vatanım benim vatanım

زار قطاري وطن العرب

Geçti tirenim Arap vatanından benim tirenim (Trenim Arap vatanını ziyaret etti)

من تطوان إلى بـــغداد

Bağdat'tan Tatvan'a[125]

سار قطاري يـــــا أولاد

Yürüdü benim tirenim çocuklar

يحمل أطفالا وبشـــــائر

Müjde ve çocuk taşıyan tirenim[126]

İsa, kendi iç âleminde Arap birliği hayalini yaşarken kadim Arap kültürüne müracaat etmekte ve oradan aldığı kahramanlık ve cömertlik örneklerini e*l-Etfâl Yezûrûne Tedmur* adlı tiyatrosunda dile getirmektedir:

ظلّي نشيدَ الدهر لا تكبري

Zamanın şarkısı kal büyüme

يا روعة الأجدادِ في تدمر

Ey ataların güzelliği

يا طفلة الصحراء عودي بناء

Ey çöllerin kızı

إلى أغاني مجدكِ الأنضر

Dön ışık saçan mazine

Şaire göre Filistin davası Arapların yüreğinde kanayan bir yara misaline dönüşmüştür ve bu dâva karşısında İsa bazen çocukların diliyle bazen de işgalci Siyonizm'i kınayarak ve çocukların tekrar çalınmış yerlerine ve vatanlarına dönmesi için istiklal vaadinde bulunarak şu şiiri söylemektedir:

[125] Tatvân, Fas'ta bir şehrin ismidir.
[126] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 23.

أنا من صَفدِ

Ben Safat'tan geliyorum

سرقوا بلدي

Benim vatanımı çaldılar

بلدي المحتلّ فلسطينُ

Filistin'imi benden aldılar (vatanım işgal edilmiş Filistin'dir)

لم يُزهرْ فيه الليمونُ

Artık limon ağaçları vermez oldu

لم تضحكْ فيه الافياءُ

Artık vefalı yüzler gülmez oldu

مُذْ هبّتْ ريحْ سوداءُ

Siyah rüzgârlar estikten sonra

جعلتْ من أرضِ الأزهار

Çiçek, gül topraklarından

مرعى للموتِ، وللنار

Ölüm ve ateş otluğu yaptı

أنا من يافا

Ben Yâfeliyim

أنا من صفد

Ben Safatliyim

وطني[127].

Vatanım

سأحرره بيدي[128].

Onu ellerimle kurtaracağım

فلسطينُ داري

Filistin benim evim

ودربُ انتصاري

Benim zafer yolum

تظلُّ بلادي

Ve vatanım olarak kalacaktır

[127] İsa, *Divanu'l-eṭfâl*, s. 126.
[128] İsa, *Divanu'l-eṭfâl*, s. 42.

هوىً في فؤادي

Aşkı yüreğimde olacaktır

ولحنا أبينا

Ecdadın türküsü

على شفتيّا

Her zaman dudaklarımda

وجوه غريبه

Yabancı yüzler

بأرضي السليبةْ

Çalınmış toprağımda

تبيع ثماري

Hayrını satıyor

وتحتل داري

Yerini işgal ediyor

وأعرف دربي

Ben yolumu biliyorum

ويرجعُ شعبي

Halkım elbette bir gün dönecek

إلى بيت جدي

Ecdadın evine

إلى دفء مهدي[129].

Beşiğimin sıcağına

İsa bazen de çocukların diliyle Filistin davası uğuruna hiçbir vefakârlık göstermeyen babaları ve büyükleri kınayıp ve bundan sonra görevi yeni yetişen nesillere yüklemektedir:

أحبك يا أبي، ولكن

Babacığım sen seviyorum, ama!

تركتم الصغار، لنا؟

Sizler bizlere zillet bıraktınız

سوى عار الهزيمة، يا

[129] İsa, *Divanu'l-eṭfâl*, s. 43.

Ey sevgili babacığım

أبي الغالي، يمزقنا

Hezimet lekesi bizi parçalıyor

مفاخركم حفظناها

Sizin gururunuzu koruduk

بأدمعنا قرأناها

Gözyaşlarımızla okuduk

وأيقظنا العدو على قنابله

Düşman bizi bomba sesleri ile uyandırdı

وأرضٍ شعبها رحلوا

Vatan halkı gurbete göç etti

وخلاّها لقاتله

Ve topraklar zalim bir katilin eline kaldı

أحبك لا تحدثني

Babacığım seni seviyorum, ama!

عن الماضي الذي دفننا

Bana ölmüş maziden konuşma

إذا استيقظتَ يوما ما

Baba, bir gün uyandığında

أبي، وسألت عن فدوى

Fedvâ'yı sorarsan

ولم ترني، فلا تعجبْ

Ve beni göremezsen hiç şaşıma

وسامحني، ولا تغضب!

Babacığım! Öfkelenme, beni affet

سأبحث عن غدي، بيدي

Elimle kendi yarınlarımı arayacağım

سأبحث عنك يا بلدي

Ey vatanım! Seni her yerde arayacağım

3.4.2.4.3.2.Toplumsal içerikler

Süleyman İsa'nın çocuklara yazdığı şiirlerindeki toplum, ilmi gelişmelere, kültürel değerlere, dostluğa, kardeşliğe sevgiye ve yardımlaşmaya önem veren bir toplumdur

İlmin hayatımızı canlandırmakta ve insanları cehalet karanlığından bilgi aydınlığına çıkarmakta büyük bir role sahip olduğu düşüncesinden hareketle şair, ilme teşvik etmiş ve günümüz için sağlayacağı faydaların ve kazandıracağı değerlerin çocuğun hayatına dâhil olmasını gerekli görerek *et'Tayyâra* isimli şiirinde şu kelimeleri dile getirmiştir:

أنني طيارْ

Ben kaptanım

في غدٍ طيارْ

Geleceğin

عندما أنمو قليلاً

Biraz büyüsem

أتحدى المستحيل

Engellere meydan okuyacağım

أجعلُ الريح عنائي

Rüzgârı şarkım yapacağım[130].

Beklide Süleyman İsa'nın şiirlerinden en çok nasiplenen değer, iş ve çalışmak değeri olmuştur. Şair, N*eşîdu'l-Ummâl'* de işçiyi ve çiftçiyi tebrik ederek sosyalliğin ve toplumsal adaletin hayattaki rolünü unutmamıştır:[131].

بأيدينا صنعنا المعجزاتِ

Ellerimizle mucizeler yaptık

بنينا الرائعاتِ الباقياتِ

رفعنا ألف سارية وسد

Binlerce sütün ve setler yaptık

على النيل العظيم، على الفراتِ

Nil ve Fırat üzerine

[130] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 87.
[131] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 90.

Ayrıca şair *Ammi Mansur* aşağıdaki şiirinde çalışmanın önemini ve güzelliğini dile getirmiş ve şöyle demiştir:

عمي منصورْ نجارُ

Benim amcam Mansur marangozdur

يضحكُ في يده المنشار

Testere elinde gülmektedir

يعملُ يعملُ وهو يغني

Şarkı söyleyerek çalışıyor, çalışıyor

قلت لعمي عندي لعبةْ

Amcama, benim bir oyuncağım var dedim

أصنع لي بيتاً للعبة

Oyuncağıma bir ev yapar mısın?

هزّ الرأس وقال:

Kafasını salladı ve şunu dedi

أنا أهوى الأطفالْ

Ben çocukları çok severim

بعد قليل رحتُ إليه

Biraz sonra ona gittim

شيءْ حلوْ بين يديه

Ve elinde güzel bir şey gördüm

سوّاه عمي منصور

Onu, amcam Mansur yapmıştı

أحلى من بيت العصفور

Kuş yuvasından daha güzel

Aynı zamanda İsa, kasidelerinde çiftçiye de çok sevgi göstermiş ve onu yeşil tarlaları ve bostanları eken ve yeryüzüne mutluluk saçan biri olarak görmüştür[132].

القبلةُ الأولى من الصباحْ

Sabahın ilk öpücüğü

لجبهة الفلاح

Çiftçinin alnına

[132] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 61.

لمعول الفلاح

Çiftçinin kazmasına

لساعد الفلاح

Çiftçinin eline

الساعد المفتول

Güçlü ellere

تحبه الحقول

Ekinlerin sevdiği ellere[133]

İsa, *el-Fellâh* şiirinde çiftçinin, tarlanın daha verimli ve altın gibi sümbüllerin yetişmesi için nasıl bir gayret sarf ettiğini ve bu uğurda nasıl bir yorgunluğa katlandığını şu ifadelerle dile getirmiştir:[134].

الحقل الأخضرُ صنعُ يدي

Yeşil tarlalar benim emeğim

وأنا فلاحُ يا بلدي

Ben çiftçiyim, ey vatanım!

فلاحُ يا بلد النور

Ben ülkemin nuruyum

استيقظ قبل العصفور

Kuşlardan önce kalkarım

وأرش ترابك من تعبي

Senin toprağına

فرحاً وسنابل كالذهبِ

Altınlar gibi ferah, mutluluk saçarım

جراري أحدثُ جرارِ

Benim traktör en güzel traktör

أعلوه عند الأسحارِ

Seher vakti binerim ona

وأغني للزرع الآتي[135]

Gelecek mahsulata şarkı söylerim

[133] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s 88.
[134] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 43.
[135] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 55.

Bu hedef ile şair yeryüzünün daha yeşil, dünyanın daha güzel ve havanın daha temiz olması için çocuklardan ağaç dikmelerini istemektedir:

شجرة شجرة أغرس شجرة
Ağaç, ağaç, ağaç dik
تخضر الأرض وتبتسم
Toprak yeşersin ve gülsün
تصفو الدنيا، يحلو النسيم
Dünya açılsın rüzgâr güzelleşsin

Şiirlerinde toplumsal adalet konusunun şair için çok önemli olduğunu da görmekteyiz:

النور للجميع
Aydınlık herkes için
والحب للجميع
Sevgi herkes için
وأرضنا السمراء
Kara toprağımız da
لابد أن تكون للجميع
Herkes için olmalı

İsa, tembellerin ve çalışmayı sevmeyenleri de kınıyor ve bunların hesaba çekilmesi gerektiğini şiirlerinde dile getiriyor:

في أيدينا ما يكفينا
Elimizdeki bize yeter
هيا يا وطن الأطفال
Haydi, vatan çocukları haydi!
هيا يا وطن المستقبلْ
Haydi, yarının çocukları haydi!
حاسب حاسب من لا يعمل
Çalışmayanı sorguya çek
لا تسكت عن فردٍ فيك

Ve hiç kimse karşısında susma!

يأخذ منك ولا يعطيك

Senden alan ve hiç vermeyen

هيا يا وطن الآمال.

Haydi, umutların çocukları haydi!

Ailenin toplumsal yapısının, vatan ve vatandaş için büyük bir önem arz etmesi nedeni ile şair İsa onun sağlam, huzurlu ve mutlu olması için, çocuklardan, büyüklere saygı ve küçüklere şefkat gibi toplumsal değerleri güzel ve yumuşak bir dil ile çocuklardan talep etmektedir. *Mama Mama* şiirinde şunları der:[136].

أرسم ماما أرسم بابا

Annemi ve babamın resmini çiziyorum

بالالوأن

Renklerle

أرسم علمي فوق القمم

Tepeler üzerinde bayrağımı çiziyorum

أنا فنان

Ben sanatçıyım

أنا صـــــياد اللــون الساحر

Ben güzel renklerin avcısıyım

أرض بلادي كنز منـــاظر

Vatanımın toprağı, güzelliğin kaynağıdır

دعني أرسم ضوء النــجما

Haydi! Yıldızın güzel renklerini çizelim

دعني أرسم لون الكــرم

Haydi! Bağların renklerini çizelim

أكتب شعرا بالالـــــوأن

Haydi! Renklerle şiir yazın

أحـــيا حـــرا أنـــا فنان

Ben özgür yaşarım ben sanatçıyım

أرسم ماما أرسم بابا

[136] Azzam, *Udebâ ve Şuarâ,* s. 8.

Annemi ve babamı resmini çiziyorum

بالالوأن

Renklerle

أرسم علمي فوق القمم

Tepeler üzerinde bayrağımı çiziyorum

أنا فنان[137]

Ben sanatçıyım

أنا صـــــياد اللـون الساحر

Ben güzel renklerin avcısıyım

أرض بلادي كنز منـــاظر

Vatanımın toprağı güzelliğin kaynağıdır

دعني أرسم ضوء النـجما

Haydi yıldızın güzel renklerini çizelim

دعني أرسم لون الكـــرم

Haydi bağların renklerini çizelim

أكتب شعرا بالالـــــوأن

Hadi renklerle şiir yazarım

أحـــيا حـــرا أنـــا فنان

Ben özgür yaşarım ben sanatçıyım

Süleyman İsa'nın keleme aldığı duygu dolu anne şiiri de kasidelerin en önemlisi olmuştur.

مامـــــــا مامـــــــا يأأنغامـــــــا

Annem benim annem benim

تمـــــــلأ قلـــــبي بـــــندي الحب

Sevgisi yüreğimde annem benim

أنـــــت نـــــــــشيدي عـــيدك عـــيدي

Sen benim şiirimsin senin mutluluğun benim mutluluğum

بـــــسمة أمـــــــي ســـــر وجـــودي

Annemin tebessümü varlığımın sırrı

أنـــــا عـــــصفور مـــــلءالـــــدار

قبلة مـامـــــــــــا ضـــــوء نهاري

[137] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 43.

Annemin öpücüğü gündüzümün nuru

أهوى ماما

Annemi seviyorum

ماما ماما

Annem! Annem![138].

Aynı şekilde *Baba* kasidesinde de şair bir çocuk diliyle babasına dua ediyor ve Allahtan onun için uzun bir ömür diliyor:

بابا بابا يومُك طابا

Babacığım! Babacığım günün kutlu olsun

دمتَ ربيعاً دمتَ شبابا

Her zaman genç her zaman parlak kalasın

لي ولأجلِ الوطن الغالي

Benim ve değerli vatanım için

يعمل بابا دونَ كلالِ

Hiç yorulmadan çalışan babam

نبني نحنُ الوطن الأكبر

Bizler yaparız büyük vatanı[139]

3.4.2.4.3.3. Doğa İçerikleri

Şair Süleyman İsa, doğada özgürlük ve güzellik manalarının kazanılması için çocuk eğitiminin tabiat ile iç içe olmasının önemli ve gerekli olduğunu düşünmüş, bu nedenle her zaman doğanın güzelliğini ve çocukların çimler üzerinde ve ağaçlar altında oynadıkları manzarayı resmetmiştir.

Tabiat, İsa'nın şiirinde sakin donmuş bir varlık olmanın aksine, yazı ve kışı, baharı ve güzü ile çocuklara sevgiyi, sevinmeyi, neşeyi ve mutluluğu öğretmektedir. Şair, çocukların diliyle çiçeklerle gelen bahar ayını şöyle tavsif etmektedir:

كل شيءْ يزهرُ

Her şey açıyor

[138] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 43
[139] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 45.

الربيع الحلو عائد

Tatlı bahar dönüyor

الربيع الحلو عائد

Tatlı bahar dönüyor

والعصافيرُ قصائد

Kuşlar şarkı söylüyor

مرحبا جاء الربيع

Hoş geldin bahar[140]

Güz ayında yollara dökülen sarı yaprakları ise şu kelimelerle anlatmıştır:

والغيمةُ شقراءُ الهدب

Bulut sarı kaşlı

والريح أناشيد

Rüzgâr şarkılarla dolu

والنهر تجاعيد

Nehir buruşuk

يا غيمة يا أم المطرِ

Ey yağmurun annesi bulut!

Tabiat unsurlarından Süleyman İsa'nın şiirinde en çok yer alan yağmur olmuştur. Bunun nedeni ise şairimizin çiftçilik hayatından gelmesi ve yağmurun tarım alanında ne kadar önem taşıdığını bilmesi, ayrıca suyun her yaratığın hayat kaynağı olduğu yönündeki bilincidir:

مطرْ مطرْ مطرْ

Yağmur! Yağmur! Yağmur!

بالنعمة انهمر

Nimetle yağ

بالعشب والثمر

Otla ve meyve ile

تهللي يا أرضنا السمراءْ

Sevin ey esmer toprağımız!

[140] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 146.

واستقبلي هدية السماءْ[141]

Ve gökyüzünün armağanını karşıla

مطرْ مطرْ مطرْ

Yağmur! Yağmur! Yağmur!

غداً يموج حقلنا سنابلا

Yarın tarlalarımız başaklarla dalgalanacak

غداً تغني أرضنا جداولا

Yarın tarlalarımız nehirlerle şarkı söyleyecek

سنابلا، سنابلا

Başaklar! Başaklar!

جداولا، جداولا

Nehirlerle, nehirlerle

تسقي بها العطاش يا مطر

Ey yağmur! Onunla susuzların susuzluğunu gider

تحيي بها النفوس يا مطر

Ey yağmur! Onunla nefisleri dirilt

Yağmuru işlediği başka bir şiirinde, çocuklar otların yetişmesi, hayrın ve bereketin çoğalması için bulutları çağırmakta ve onlardan yağmur getirmelerini istemektedir:

يا حاملة المطر

Ey yağmuru taşıyan!

مري فوق الهضابْ

Ovaların üzerinden yürü

غطي وجه الفلوتْ

Yeryüzünü kapla

مري صيفاً وشتاءْ

Yaz kış yürü

يتدفق وادينا

Vadimiz aksın

تخضر مراعينا

[141] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 101.

Meralarımız yeşersin

يا أحلام الشجر

Ey ağacın rüyası!

يا حاملة المطر

Ey yağmuru taşıyan!

يا غيمة يا سمراء

Ey esmer bulut!

Şair, yağmurun güzelliğini bazen bulutta, bazen damlasında, bazen de nehirde vasıflamış ve Şam'da bulunan Bereda nehrini şu sözler ile anlatmıştır:

بردى بردى

Berada berada

ظل وندى

Gölgelik ve serinlik

نغم وصدى

Nağme ve müzik

عذب أبدا

Her zaman temiz

يجري مثل الحلم الهادي

Sakin bir rüya gibi yürüyor

مثل أناشيد الميلاد

Doğuş şarkıları gibi

يسقي كل عطاش الوادي

Her susuz olanı suluyor

من شجر، أو بشر صاد

Ağaçları ve insanları

بردى بردى

Berada berada

عذب أبدا

Her zaman temiz [142]

[142] İsa, *Divanu'l-eṭfâl,* s. 117.

Şair İsa, şiirlerinde kullandığı çocuk karakterleri kimi zaman doğa unsurlarından alınmış isimler ile isimlendirmektedir. Örneğin bir şiirinde kullandığı ‘Dime’ ismi Arapça sözlüklere göre yağmur demektir.

اسمي ديمهْ

Benim adım Dime

هل تدرون

Biliyor musunuz?

يا أطفال

Ey çocuklar!

معنى ديمه؟

Ne demek Dime

معناها حلو ناعمْ

معناها المطرُ الدائم

O dolu yağmurdur

يسقي الأرض فيكسوها

Yeri sular ve

ورقاً أخضرَ وبراعمْ[143]

Yeryüzünü çiçek ve yeşillik ile süsler

Şair şiirinde çocukları ülkenin dağlarının ve ağaçlarının güzelliğini çizen bir ressam olarak görmektedir. Örneğin:

أنا فنان

Ben sanatçıyım

أنا صـــــياد اللــون الساحر

Ben güzel renklerin avcısıyım

أرض بلادي كنز منـــاظر

Vatanımın toprağı güzelliğin kaynağıdır

دعني أرسم ضوء النــجما

Haydi! Yıldızın güzel renklerini çizelim

دعني أرسم لون الكــرم

Haydi! Bağların renklerini çizelim

[143] İsa, *Divanu’l-eṭfâl,* s. 173.

أكتب شعرا بالالـــــوأن

Haydi! Renklerle şiir yazın

3.4.2.4.2. Muhammed Ḳarânyâ’

Resim 18. Muhammed Ḳarânyâ’

Şair Muhammed Ḳarânyâ’ 1941 yılında İdlib/Erîhâ’da doğumştur. 2001’de emekli oluncaya kadar orta öğretimde Arap dili ile ilgili dersler vermiştir. 1996’dan beri Suriye’de Arap Yazarları Birliği Çocuk Edebiyatı Cemiyeti’nde başkanlık yapmıştır.

Ḳarânyâ’ aynı zamanda İdlib’de bulunan ve kuruluş yılı 1994 olan Arap Yazarları Birliği’nin başkanlığını da 2002 tarihine kadar devam ettirmiştir. Çocuk edebiyatı ile ilgili önemli eserleri kaleme almış olan Muhammed Ḳarânyâ’’nın şiir ve çocuk hikâyeleri ile ilgili on beş eseri bulunmaktadır[144].

Son olarak 1996 yılında yayımladığı *Şi’ru’l-Eṭfâl fi Suriye* isimli kitabındaki şiir tenkiti çalışmalarını, 2003 yılında yayımladığı *Kasâidü’l-Eṭfâl fi Suriye* adlı kitabıyla devam ettirmiştir.

3.4.2.4.2.1. Muhammed Ḳarânyâ’ ve Şiir Tenkidi

Muhammed Ḳarânyâ’, edebiyatçı olmakla birlikte aynı zamanda çocuk edebiyatında bir tenkitçidir. Hatta Ḳarânyâ’nın Ahmet Şevki’den sonra çocuk edebiyatı alanında ilk tenkitçilerden biri olduğu söylenebilir. Şair Muhammed bu alanda *Şiiru’l-Eṭfal Fî Suriye (1996) Kasâidu’l-Eṭfâl Fî Suriye (2003)* ve İttihad El’kitab El’Arab tarafından yayımlanan önemli iki kitap yazmıştır.

Ḳarânyâ’ birinci kitapta, zamanın, rengin ve hayvanların çocukluk döneminde ne kadar önemli olduğuna değinmiş ve edebiyatçıların bu konu ile alakalı olumlu ve olumsuz taraflarını dile getirmiştir.

---

[144] Ṣafadî, *Ş’iru’l-etfâl fi’l-vatani’l-Arabi*, s. 55.

İkinci kitabında ise şiir üslubuna ve yöntemine yer vermiş ve şairleri bazı kuru, derin ve çocukların anlayışına ve fikrine uyum sağlamayan kelime ve tabirler kullandıkları dolayı eleştirmiştir[145].

Ḳarânyâ'ya göre Süleyman İsa'nın şiirlerinde olduğu gibi çocuk şiirinde eğitimsel, sanatsal ve psikolojik manalar yerine milli manalar yer almış ve bu nedenle çocuk edebiyatından beklenen hedeflere ulaşılamamıştır[146].

Muhammet Ḳarânyâ'nın tenkitte izlediği yol ve yöntem; önce şiirleri incelemek, kıyaslamak ve daha sonra yandaş olmaksızın kendi edebi görüşlerini ve tenkitlerini sergilemektir.

Muhammed Berri El'avni Ḳarânyâ' hakkında şunu söylemektedir:

"Muhammed Ḳarânyâ' tenkit konusunda çok çaba sarf etmiştir. Bazı yerlerde bir kaç hataya düştüğü görülse de genelde başarılı olduğu söylenebilir. Ḳarânyâ''dan önce tenkit daha çok hikâyeye yönelmiştir ve çocuk şiirinde daha önce hiçbir tenkit çalışması yapılmamıştır. Bu nedenle Muhmmet Ḳarânyâ' çok tebrik edilecek bir iş yapmıştır

3.4.2.4.2.2. Muhammed Ḳarânyâ' ve Süleyman İsa'ya bakışı

Ḳarânyâ'ya göre şair Süleyman İsa hem siyasi ve devrim ruhu açısından, hem de psikolojik ve duygusal açıdan Arap çocuklarının umudu olmuştur

Yine Ḳarânyâ'ya göre İsa hitabet sanatından, klasik yöntemden ve eski Arap şiirlerinde bulunan kuru tabirlerden uzak durmuş ve ço scukların nefsi ruhi ihtiyaçlarını karşılayacak ve bütün çocukluk devrelerine hitap edecek yeni bir yol çizmiştir.

Ancak Muhammed Ḳarânyâ şair Süleyman İsa'yı çok sevmesine rağmen İsa'nın şirinde fazlaca bulunan kinaye ve mecaz kullanımı, karışık simgeler, çocukların anlamayacağı ibare ve cümleler türünden bazı olumsuz noktaları zikretmiştir. Örneğin[147]:

عمي منصورْ نجارُ

Benim amcam Mansur marangozdur

يضحكُ في يده المنشار

Testere elinde gülmektedir

[145] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-etfâl fî Sûriyâ*, s.12.
[146] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-etfâl fî Sûriyâ*, s.13.
[147] Ḳarânyâ, *Zavâhiru't-tecdîd*, s. 12.

يعملُ يعملُ وهو يغني

Şarkı söyleyerek çalışıyor, çalışıyor

يضحكُ في يده المنشار

Testere elinde gülmektedir

beyitlerinde olduğu gibi bir çok yerde Ḳarânyâ''ya çocukların anlamayacağı mecazlı kelimeler kullanmıştır ki bu da Süleyman İsa'daki olumsuz taraf olduğu görülmektedir.

Eğer Ḳarânyâ' ve İsa'nın şiirleri arasında bir kıyaslama yapmak istersek, bazen birleştikleri bazen de ayrıldıkları noktalar olduğunu görmemiz mümkündür. Eski Arap kültürü ve tarihine dönüş ve o dönemde yaşamış olan kahraman şahsiyetlerden ders alma konusunda her iki şairimizin de aynı görüşe ve aynı yaklaşıma sahip olmaları, buluştukları ortak noktalardan biridir.

Buluştukları bu ortak nokta ile ilgili olarak şair İsa'dan şu şiiri örnek verebiliriz:

تدمر الخالدة بينكم من قديم

Ey ölüm bilmeyen eski Tedmur!

أمة واحدة وتراث عظيم

Bir ümmet, azim bir kültür

إلى الأمام إلى الامـــــام

İleri! İleri!

تستعرص التاريخ والايـــــام

Tarihi ve günleri sunan

نرى هنا ما شاده أجدادنا العظام

Burada kahraman ecdadımızın çizdiği destanlar görüyoruz

إلى الأمام إلى الامـــــام

İleri! İleri!

بيني كما بنوا وفوق مـــا بنوا

Gurur için yaşıyoruz, fedakarlık için yaşıyoruz

نعيش للعطاء نعيش للفـــداء

للوحد الكبرى إلى الامـــــام

Birlik için ileri! İleri!

إلى الامـــــام للوحد الكبرى

Muhammed Ḳarânyâ''dan ise şu mısraları burada örnek olarak zikredebiliriz:

بابا أهداني صورة

Babam bana bir resim hediye etti

يا ماما ما أحلاها

Bak anneciğim ne güzel!

في الصورة ألوان عذبة

Resimde çok güzel renkler var

ومعان من وطني أعذب

Vatanın güzel manaları var

في الصورة أقرأعن وطني

Resim ülkemden bahsediyor

أمجاداً تكتبها زينب

Zeynep'in yazdığı atalar

Ayrıldıkları konuya gelince; Süleyman İsa şiirlerinin bir çoğunda Arap milliyetçiliğini ve Ba'as rejimini savunmaktadır, Ḳarânyâ' ise böyle bir görüşe şiirlerinde nerdeyse hiç yer vermemektedir. Bunun Ḳarânyâ''nın ait olduğu mezhep ve sahip olduğu kültürden kaynaklandığını düşünmek mümkündür.

İsa'nın milliyetçilikle alakalı şiirlerinden bazı örnekler;

للبعث يا طلائعْ للنصر يا طـــــــلائعْ

Ba'sa doğru ey çocuklar kurtuluşa ey çocuklar

أقدامنا حــقول طريقنـــــا مصانـــــع

Ayaklarımız hayır içinde yollarımız kalkınma yolunda

وتلمعُ الراياتُ في مــواكب الطـــلائع

Parlasın bayraklar çocuklar merkebinde

يا رايةَ الحرية يا شـــــــعلة القضيةْ

Ey özgürlük bayrağı! Ey davanın nuru!

تموجي على ذرا الســـــهول والجبـــالْ

Dalgalan dağlarda dalgalan kıyılarda

البعث، نحن البعث نحن الدربُ، والنضال

Biz Ba'asız, biz Ba'asız biz yoluz biz direnişiz

Başka bir şiirinde Süleyman İsa şunları dile getirmektedir:

ترابنا ذهبْ وعزمنا لهبْ

Toprağımız altındandır, gücümüz alevdir

لوحدة العرب نبني به البلاد

Arap birliği için ülkeler inşa ediyoruz

نواصل الجهاد لأمة العرب

Arap ümmeti için cihada devam ediyoruz

يا وحدة السواعد لوحدة العرب

Birleşin ey eller Arap birliği için

عاش العرب عاش العرب[148].

Yaşasın ‘Araplar

Yaşasın ‘Araplar

[148] İsa, *Divanu’l-eṭfâl,* s. 166.

3.4.2.4.2.3.Ḳarânyâ'ya Göre Çocuk Edebiyatı Gelişiminin Engelleri

Muhammed Ḳarânyâ', modern ve teknoloji zamanında çocuk edebiyatının gelişmesine mâni olacak dört engel görmektedir.

Birincisi kültürel ve bilimsel kurumların alana çok ilgi göstermemesi ve onu sıradan bir edebiyat türü olarak görmesidir.

İkincisi kitap ve kitap okumanın ortadan kalkmasıdır. Zira başlangıçta yazılmış olan eski güzel kitaplar yeniden basılmamıştır ve çocuk edebiyatına önem verecek kütüphaneler ve yayım evleri artık bulunmamaktadır[149].

Üçüncüsü ise bilgisayar gibi teknoloji âletlerinin çocuk hayatına geniş bir şekilde yer almasıdır. Çünkü Ḳarânyâ' çocukların elektronik cihazlara yönelmesinin tehlikesine işaret ederek bu aletlerin onların gözlerini kör, akıllarını işgal edecek bir hale geldiğini görmektedir ve bu sebeple bir gün gelip bu tür bir edebiyatın tamamen ortadan kalkması endişesi içindedir[150].

Dördüncüsü ise ailelerin kitaba karşı bir gevşeklik göstermeleri ve çocuk edebiyatına çok önem vermemeleridir[151].

3.4.2.4.2.4. Ḳarânyâ'nın Eserleri

Muhammed Ḳarânyâ', hikâye, roman, edebi araştırmalar ve çocuk edebiyatı türlerinde yaklaşık olarak 55 eser kaleme almıştır. Biz örnek olarak burada sadece beşinin üzerinde durmak istiyoruz.

3.4.2.4.2.4.1. Benatu Beledinâ

Bu kitapta çok kritik toplumsal bir meseleyi, erkekler ile kadınlar arasındaki duygusal ilişkiyi ele almıştır.

3.4.2.4.2.4.2. Şiiru'l Eṭfal fî Suriye

Bu kitapta çocuk şirinde var olan sıkıntıları ele almıştır ve daha sonra zengin bir şekilde hayvan temalı içerikler üzerinde durmuştur. Son olarak *Usame ve't-Talîî*

---

[149] Ḳarânyâ, Muhammed, *Atyâf kısasu'l-eṭfâl fî Sûriyâ*, İttihâdu'l-Kuttebi'l-Arab, Şam 2013, s. 458.
[150] Ḳarânyâ, *Atyaf kısasu'l-eṭfâl fî Sûriyâ*, s. 461.
[151] Ḳarânyâ, *Atyaf kısasu'l-eṭfâl fî Sûriyâ*, s. 462.

dergilerini incelemiş ve çocuk edebiyatı ile ilgili olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya çıkarmıştır.

3.4.2.4.2.4.3. Kasâidu'l-Eṭfâl fî Suriye

Yazar bu kitapta teorik bilgilerden uzak durmuş ve ilk aşamada şiir metinlerine yer vererek bunların sanatsal özelliklerini beyan etmiştir. Bu, şiir tenkidi konusunda *Şiiru'l Eṭfal fî Suriye* adlı eserinden sonra atılmış ikinci adım olmuştur.

3.4.2.4.2.4.4. Tecelliyat Kısasu'l Eṭfal fî Suriye

Bu eserinde Ḳarânyâ', hikâye metinlerini geçmiş tenkit verilerinden yararlanıp edebi tenkite tabi tutarak bir inceleme yapmıştır.

Eser iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Suriye'de çocuk hikâyesini ele almış ve hikâye sanatının gelişmesinden bahsetmiştir. İkinci bölümde ise hayvan ve su ḥikâyelerini ele almıştır.

3.3.2.4.4.5. Şiirlerinden Örnek

قلبت كوثر

Kevser defteri açtı

ورق الدفتر

Sahifeleri çevirdi

قرأت شعرا

Şiir okudu

عذبا سكر

Çok güzel şiirdi

شعرا حلوا

Çok tatlı şiirdi

فرحت سلوى

Selva çok sevindi

قالت:حلوة

Ve o güzel kız şöyle dedi

وأنا أروي

Ben okuyorum[152]

[152] Ḳarânyâ, Z*avâhiru't-tecdîd*, s. 35.

شعرا أحلى

En güzel şiirler

شعراً يروى

O güzel şiirler

عن (قيس)

Kays'ten

قيل قديماً

En eskiden

فتحت بابا المكتبة

Kütüphanenin kapsını açtım

بحثت عن القصيدة

Şiir aradım

ظريفة معبرة

Ama çok güzel şiirler

فمدت الخنساء لي يدا

Ve hansa bana elini uzattı

وقالت:

Ve şöyle dedi

هذه الاشعار خذها

Bu şiirleri al

ثم طالع عنترة

Ve daha sonra Antere'yi oku

3.4.2.4.3. Beyan es-Safadi

Resim 19. Beyan es-Safadî

Ḳarânyâ''ya göre kadim Arap kültürünü en çok ele alan ve işleyen edip Safadi'dir. Bunun nedeni ise Irak'ta, gelişmiş bir edebi çevre içerisinde yetişmiş ve burada ikamet ediyor olmasıdır. Irak'ta içinde bulunduğu bu çevre edebi bir tür olarak çocuk edebiyatı vizyonu kazanan ve dünya çocuk gününün ilan edildiği süreci kapsayan bir dönemdir. Şair Safadi şiirlerini Arap kültüründen alınma bir mesel veya hikmetli

deyişle başlatır ve yine bu şekilde bitirir. Mesela "*Allamenâ el-Arab*" kasidesinin başlangıcı şöyledir:

علمـــــنا العـــرب

Araplar bize şunu öğretti

وقديمـــا كتبـــوا

Ve eskiden yazdılar

"علم فـــي الصـــغر"

Küçüklükte ilim

" نقـش فـــي الحـــجر"

Taşta nakış gibidir [153]

Şair Şafadî aynı zamanda Havle binti'l-Ezvâr, Sindebad, Aleeddin er-Rumi, Salahaddin Eyyubi gibi tarihi şahsiyetlere yer vermiştir. Örneğin Selahaddin Eyyubi'yi övdüğü bir şiirinde şöyle demektedir:

سيـــــــف الـــفدائين

Askerlerimizin kılıcı

مـوعـــده حطـــــين

Hittin'de parlayacak

تصـــــهل في حطـــين

Kişneyecek Hittin'de

خيـــــل صـــــلاح الدين

Salahattin'in atı[154]

[153] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-eṭfâl fî Sûriyâ*, s. 70.

[154] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-eṭfâl fî Sûriyâ*, s. 70.

3.4.2.4.3. Şair Nusra Said

Nusra Said geriye, *Şumûu'l-Kehf, Ağâni't-Tufûle* ve *es-Sârik ve'l-Mesrûk* adı arkasında üç şiir kitabı bırakmıştır. *Ağâni't-Tufûle,* şairin 1945'te kaleme aldığı üçüncü kitaptır. Bu kitap çocuklar arasında ilgi görmesi nedeniyle 1964'te yeniden basılmıştır. Ağâni't-Tufûle adlı eserinden birkaç örnek vermek gerekirse şair "Enâşîdu'l-Fidyân" adlı şiirinde şöyle demiştir:

وطــني رُبَى مَجد الجُدود وعرين أساد الخــلود

Vatanım sen ecdadımın toprağısın sen sonsuz bir azamet ve izzetsin

أننـــي ابنك البَر الودود يا منبت مجد الخصيب

Ben senin itaatkar evladınım ey hayrın kaynağı

أهواك يـــــا وطـــني

Seni seviyorum ey vatanım

مهـــد الحضارة والهدى دم في فخاري للمـــــــدى

Medeniyetin, hidayetin beşiği sonsuza dek gururun kanımdadır

ومتى أتاك مـــن اعتدى يرخص فداك دم الخصيب

Ne zaman sana bir düşman saldırırsa senin yolunda kıymetli kanım değersiz olur

أهواك يـــــاوطنـــــي

Seni seviyorum vatanım!

Şair, ayrıca "Lu'betî" adlı şiirinde şöyle demektedir:

لعبتي الحلـــــوة يامنـــى قلــبي

Güzel oyuncağım kalbimin umudu!

أنت لـــي ســلوة فامكثي قربـــــي

Sen bana bir tesellisin yanımda uyu

وجهك الباســـم فاتن ســـــــاطع

Güler yüzlüm, nurlu yüzlüm![155]

Ayrıca şair, çok temayüz eden "el-Hürriyye" adlı şiirinde beyitleri karışlıklı konuşma tarzıyla ele almıştır. Şiirin içeriği özetle şöyledir: Bir kaç çocuk güzel bir kuş tutar. Kuş, onlardan kendisini bırakmalarını ister. Ancak çocuklar onu altın kafeslerde büyüteceklerini söylerler. Kuş bunu kabul etmeyince çocuklar onu özgürlüğüne

[155] Ḳarânyâ, Z*avâhiru't-tecdîd,* s. 29.

kavuşturmaya karar verirler.

Çocuklar: الأطفال :

ها قد اصــطدناك قلبنا مـــسرور

Aha işte biz seni tuttuk yakaladık ve kalbimiz mutludur

أنــنا نهـــواك ايها العـــصفور

Biz seni seviyoruz, ey kuş!

Kuş: العصفور

بَرأني اللهُ عــصفوراًيحب الجو والنور

Allah beni ışığı ve havayı seven bir kuş olarak yarattı

ويأبى العيش مأسورا فيا أطفال خلوني

Esir yaşamayı kabul etmez ey çocuklar bırakın beni

لأن الــجو يـدعونـــي

Çünkü gökyüzü beni ister

Çocuklar : الأطفال

كم لدينــا حلــوى وغـــذا موفـــور

Bizde ne güzel tatlılar var ne çok yemler var

في حمانــا تـُروى أيـــها العـصفور

Ey kuş! Himayemiz altında beslenirsin

Kuş : العصفور

شرابي مـــاء يبنوع طعامي خير مزروع

Suyun pınar suyudur yemeğim en hayırlı ekindir

ولا أخشى من الجوع فيا أطفال خـــلوني

Açlıktan korkmam ey çocuklar bırakın beni

وبالتـــحرير غـــذوني

Ve özgürlükle beni besleyin

Çocuklar : الأطفال

قفص من عــسجد من خـــيار الدور

Kafesim altından ve en güzel kafeslerden olacak

احي فيه تــسعد أيهـــا العـــصفور

Orada yaşar ve mutlu olursun ey güzel kuş![156]

Kuş: العصفور

مقامي في الفضا الرحب فمن شرق إلى الغرب

[156] Ḳarânyâ, *Zavâhiru't-tecdîd*, s. 30.

Benim yerim gökyüzüdür doğudan batıyadır

ومن أرض إلى السحب فيا أطفال خلونـــي

Yerden bulutlaradır ey çocuklar! Bırakın beni

ومن ذا السجن نجوني

Ve beni hapis azabından kurtarın

Çocuklar : الأطفال

قد لفظت الـــدرا لـــــيس فـــيه زور

Çok güzel söyledin yalan söylemedin

طر طليقا حرا أيهـــا العـــــــصفور

Uç özgürce ey kuş!

3.4.2.4.4. Şair Ebî Selmâ

Resim 19. Şair Ebî Selmâ

1964'te Suriye çocuk şiirinde Abdulkerim Ebî Selmâ, *Ağâni'l-Etfâl* adlı divanı ile ilk ciddi çalışmasını ortaya koymuştur. Şair, bu divanda köy çobanının hayatı, bahçede öten bülbül ve diğer kuş seslerini çocuklara şiir şeklinde sunmuştur. Bu kaside ile Şair Ebî Selmâ, çocukları ödevlerini yapmaya ve daha fazla çalışmaya teşvik ederek şu dizeleri dile getirmiştir:[157].

هـــيا اكـــتبي درسك يـــاليلى

Hadi! Leyla dersini yaz

ثـــم العـــــبي وقطي لـــــيلا

Ve daha sonra kedinle oyna

وحذاري أن تغضبي

Ve sakın öfkelenme

مياو مياو. مياو

Miyav miyav miyav

[157] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-etfâl fî Sûriyâ*, s. 40.

يا قطتي لا تأكلي عصفورتي

Ey kedim kuşumu yeme

يا قطتي عصفورتي حبوبتي

Ey kedim sevgili kedim[158].

Ebî Selmâ, şiirini açıklamaya gerek kalmayacak şekilde çocukların anlayıp hissedebileceği sade bir üslûp ve basit kelimelerle kaleme almıştır. Örneğin:

هـل تعرف داري يا جاري ما أحـــــلاها

Ey komşum evimi görüyor musun ne kadar güzel

يـاليت ترى غرف الدار ما ابـــــهاها

Odalarımı da görsen keşke ne güzel

الـشمس تزور من الطاق وتحـــييني

Güneş beni bacadan ziyaret eder ve selamlar

وتشـــــعشع بعد الاشراق وتســليني

Ve her doğuşunda da ışığıyla beni teselli eder

ونـــــسيم الصبح يقابلني بشذا الزهر

Ve sabah rüzgârı güzel çiçek kokularıyla beni karşılar

وكــذلك الطير تناشدني بعض الشعر

Kuşlar bana güzel şarkılar söyler

ما أجمـــــــل رائحة الفل والريــحان

Reyhan ve yasemin kokusu ne güzel

وســكون الطير إلى الظل في بستاني

Kuşların bostanım da gölgelenmeleri ne güzel

على رُبا الحِطِّـــين

Hittin topraklarında

لاحتْ له الأعْلام

Bayraklar onun için dalgalandı

جَوْلاتُه الـــحُرَّة

Özgürlük mücadelesi

قد أنقذ الأقصى

Aka'yı kurtardı

وسل ســـيف الـــــثار

[158] Ḳarânyâ, Z*avâhiru't-tecdîd*, s. 44.

İntikam kılıcını çıkardı

وقـــــال:هـــــذه داري

Bu topraklar bizim

نقســـــم بالأجـــــــداد

Atalara yemin olsun ki

وتـــربة البـــــــــــلاد

Topraklara yemin olsun ki

سيـــــــــف الـــــفدائين

Askerlerimizin kılıcı

مـــوعـــــده حطـــــــين

Hittin'de parlayacak

تصـــــــهل في حطـــــين

Kişneyecek Hittin'de

خيـــــل صـــــلاح الدين

Salahattin'in atı [159]

Şair, tarihi şahsiyetler üzerinden Arap kültürünü işlediği bu gibi şiirleriyle kadim Arap kültürünü geçmişten günümüze taşımaktadır.

3.4.2.4.5. Cemîl Sultân

1909'da Şam'da doğmuş ve 1980'de ölmüştür. Doktorasını Fransa'da yaptıktan sonra Suriye'de birçok üniversitede uzun yıllar ders vermiştir. Cemîl Sultân, bir dönem Maarif Bakanlığı yapmıştır. Sultân, idari ve akademik görevlerinin yanı sıra çok sayıda kitap telif etmiştir. Bu kitaplardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: *Cerîr*, *Hayta*, *Şiir Kitabı*, *Hukûku't-Tıfl*. Çocuk şiirine 1927'de yazdığı "el-Veled ve'l-Usfûr" şiiriyle başladığı söylenir.[160].

غن يا عصفوري

Şarkılar söyle ey kuş

وزار بالطيور

واعد سروري

Mutluluk ver bana

لي بالأنشاد

[159] Ḳarânyâ, *Zavâhiru't-tecdîd*, s. 55.
[160] Ḳarânyâ, *Kasâidu'l-etfâl fî Sûriyâ*, s. 57.

Şarkılarla

العصفور:

Kuş:

خلّ عنك الوهما

Bırak her kederi

وتلـــق العلـــما

Ve ilim öğren

يا فتى كن شهـما

Ey delikanlı! Gururlu ol

وامض للـمدرسة

Ve okula git

3.4.3. Suriye'de Resimli Çocuk Kitapları

Dâru'l-Fikr, 1980 yılında *Selâsilu'l-Fikrli'l-Eṭfâl* adlı çocuk kitaplarını seri bir şekilde yayımlamıştır. Bu kitapların her sayfasında eğitici renkli resimlerin bulunmasının yanında bu resimler açık kısa bir cümleyle anlatmaktadır.

Bu kitaplar hüsnü hat, resim, edebiyat, dil ve eğitim gibi alanlarda uzman olan kadronun gözetimi altında yayımlanmaktadır. Her bir kitap yaklaşık 50 sayfadan oluşmaktadır.[161].

Ayrıca bu kitaplar, 5-15 yaş grupları arasına hitap ederek onlara din, eğitim ve ahlak gibi değerlerin kazandırılmasını hedeflemiştir. Bunlardan bazılarını örnek olarak tahlil etmek istiyoruz.

3.4.3.1. el-Harûfu'l-Mutî'

Çeşitli hayvanların özellikle de koyunun resmedildiği bu kitapta Arapça harflerden "ع/ayın" harfinin telaffuzu bir basit ve kısa hikaye eşliğinde öğretilmektedir.

[161] Heyet, *Selâsilu'l-fikr li'l-etfâl*, Dâru'l-Fikr, Şam 1981.

Resim 20. el-Harûfu'l-mutî'den bir şekil

3.4.3.2. el-Hassûn

Bu kitapta Hassûn isimli serçe ve babasının hikâyesi anlatılmaktadır. Her resimde bir değer veya ahlaka vurgu yapılmaktadır. Örneğin Hassûn ve babası bir gece uçtuktan sonra cami avlusundaki bir ağaca konuyorlar. Bir süre sonra caminin yakınında bulunan evden bir adam dışarı çıkarak camiye girmiş ve abdest almaktadır. Daha sonra camiden ezan sesleri yükselir. Bu resimli hikâyeden amaç bazı dini sembollerin ve adabı muaşeretin öğretilmesidir.

Resim 21. el-Ḥassun'dan bir şekil

3.4.3.3. el-Fekk ve't-Terkîb

Bu kitapta çocukların zekâsını gelişmek için yapboz parçaları ile çeşitli oyuncaklar yapan çocuklarla annelerinin diyalogları ele alınmaktadır. Çocukların

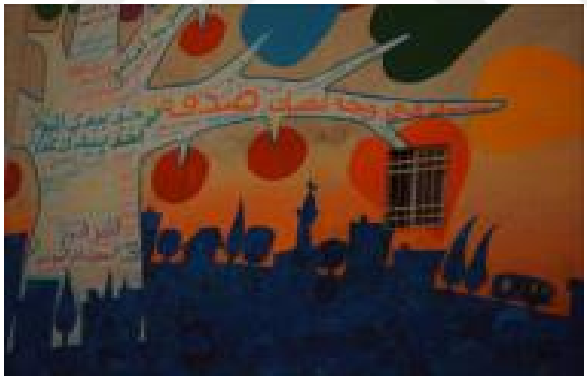
parçaları birleştirilerek traktör, kamyon, buldozer gibi oyuncaklar yapmaları ve annelerinin onları ödüllendirmesi işlenmiştir[162].

Resim 23. el-Fekk ve't-Terkîb den bir şekil

3.4.3.4. İç savaşın Ruh Halini Yansıtan resimler

08.11.2014 yılında UNESCO tarafından düzenlenmiş olan resim fuarı, Türkiye, Lübnan, Ürdün'deki Suriyeli çocuklarının sosyal ve psikolojik durumlarını, geleceğe dönük umut ve endişelerini yansıtmıştır[163].

Resim 24. Fuarda çizilmiş resimlerden bir örnek

[162] Heyet, *Selâsilu'l-fikr*.
[163] www.aljazeera.net//سوريا-أطفال-رسوم (Erişim tarihi 26.4.2016).

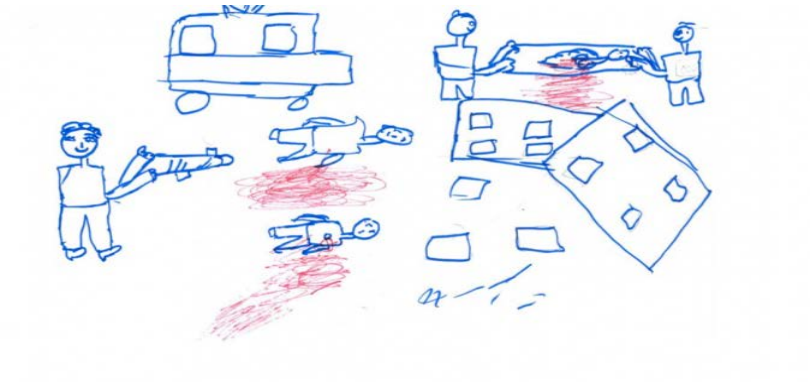
Resim 25. *Fuarda çizilmiş resimlerden bir örnek (Barış içimizden doğuyor)*

Suriye nüfusunun %25'ni, yani yaklaşık olarak beş milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Bunların en az 2 milyonu 2011 baharından bu yana yurt dışına, vatanından uzak bir hayat yaşamak zorunda kalmıştır. Dünya Kalkınma Projeleri Kurumu tarafından gerçekleştirilen faaliyet ile Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de bulunan Suriyeli mülteci çocuklardan hissetmiş oldukları duyguları resim çizerek ifade etmeleri istenmiştir. Neticede, kimi çocuklar tank resmi, kimileri harap olmuş evler, okullar, hastaneler çizmiş bir kısmı da askeri üniformalı karakterler çizmişlerdir[164].

Resim 26. Çocukların çizmiş olduğu yıkılmış askeri üniformalı karakterler

[164] www.masralarabia.com/.كيف رسم أطفال سوريا مستقبلهم (Erişim tarihi 27.4.2016).

Resim 27. Çocukların çizmiş olduğu yıkılmış ev ve okullar.

3.4.4. Suriye'de Çocuk Dergileri

3.4.4.1. Usame Dergisi:

1969 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmaya başlayan mezkûr dergi, hali hazırda yayım hayatına devam etmektedir.

Usame dergisi, 5-15 yaş aralığındaki çocukların ahlaki, dini ve kültürel yönlerinin gelişmesi açısından önemli rol üslenmektedir. Suriye'deki iç savaştan etkilenmeyerek şu anda ülkenin büyük çoğunluğunda faaliyet gösteren derginin çıkartılması ve yayımlanmasına Zekeriya Tamir, Âdil Ebû Delal gibi edebiyatçılar öncülük etmektedir.

Her sayısında büyük tarihi figürlerden birisini konu edinerek çocuklara örnek şahsiyetler tanıtılmıştır. Dergide vefa, ilim, samimiyet, doğruluk gibi değerler üzerinde durulmuştur. Tarihi şahsiyetler ve değerlerin işlendiği dergide konu, dini bir perspektifle değil ulusal duygu ve argümanlar çerçevesinde ele alınmıştır. Örneğin Usame b.Zeyd komutasındaki orduyla ilgili sahnelerin tasvir edildiği noktada komutanın orduya ve askerlere, "ey iman edenler!" değil de "ey Araplar!" şeklinde hitapta bulunması ve Arap ordusu geldi veya gitti gibi ibareler bunun açık tezahürüdür.

Resim 28. 1969 yılında yayımlanan Usame dergisinden ilk sayı öğreneği.

3.4.4.2. Mecellütü't-Tıfl

Mahy el-Meluhiye göre mezkûr dergi 1947'de Suriye'nin bağımsızlık kazanmasından sonra yayımlanmış olan ilk dergidir. Dergi, eğitsel konulu oyunların yanı sıra, hikâye, edebiyatçı ve düşünürlerin hayatlarını, şiirler ve bulmacalar içermiştir. Dergi iki yıllık yayım hayatından sonra Hüsni Zaim'in öncülüğündeki askeri darbe akabinde neşre son verme zorunda bırakılmıştır.[165].

Resim 29. 1947 yılında yayımlanan Mecellütü't-Tıfl dergisinden ilk sayı öğreneği.

[165] http://www.ittihadhalap.com/forum/showthread.أول مجلة الطفل في حلب (Erişim tarihi 23.4.2016).

مجلة الطفل

عشاق حلب الأهلي

Resim 30.Mecellütü't-Tıfl dergisinden ilk sayı fihrist öğreneği.

3.4.5. Farklı Ülkelerde Neşredilip Suriye'de Okuyucuyla Buluşan Dergiler

3.4.6.1. Semir Dergisi

İlk yayımı 1956 yılında Mısır'da Darû'l-Hilal yayınevi tarafından yapılmıştır. Dergi 5-15 yaş aralığına hitap etmektedir.

Resim 31. 1956 yılında yayımlanan semir dergisinden ilk sayı öğreneği

3.4.5.2. el-Arabi es-Sağir

Ahmet Zeki'nin kuruculuğunu yaptığı dergi, 1958 yılında Kuveyt Kültür Bakanlığı tarafından yayın hayatına başlamıştır. İşlediği konular arasında, İslam tarihi, bilimsel buluşlar, kalkınma ve çevreyi sayabiliriz.

Resim 32. 1956 yılında yayımlanan el-Arabi es-Sağir dergisinden ilk sayı öğreneği

3.4.5.3. Macit Dergisi:

1979'da Ebu Dabi yayın evi tarafından yayıma başlamıştır.

Resim 33. 1956 yılında yayımlanan el-Arabi es- Macit dergisinden ilk sayı öğreneği

3.4.5. Suriye'de Radyo ve Televizyonda Çocuk Edebiyatı Programları

Son zamanlarda, çocuk edebiyatı bakımından dergi ve hikâyeye verilen önemin yanı sıra televizyonda da yer alması gerekli ve önemli görülmüştür. Zira televizyon her evde bulunmakta ve çocuk için daha eğlenceli bir aygıt konumundadır.

Yine edebiyatçılara göre ses ve resmin bir arada bulunmasıyla çocukların daha fazla duyusuna hitap etmesi nedeniyle daha etkileyici bulunmuş ve çocukların, verilmek istenen mesajı televizyondan daha hızlı aldıkları düşünülmüştür.

3.4.5.1. Meryem Hayırbek'e Göre Radyo ve Televizyon

Televizyonda çocuklara yönelik yapılmış olan programlar, ya dışarıdan ithal edilmiş eğlenceli ama faydası olmayan, ya da yerli ama kuru ve sunum üslubu yetersiz ve yanlışlarla dolu programlardan oluşmaktadır.[166].

Programlarda en önemli şey görsel unsurlardır. Ardından içerik gelir. Maalesef bu iki şeyde televizyonlarımız yetkin olamamışlardır ve bu sebeple çocuklarımızın boş vakitlerini doldurmak ve sıkıntılarını gidermek için nerdeyse hiçbir kanal bulunmamaktadır.

Sıkıntının en büyüğü ise, annenin çocuğun yükünden kurtulmak için çocuğu kontrolsüz ve faydalı faydasız programlar ve çizgi filimler ile baş başa bırakması ve ev işleri ile ilgilenmesidir.

Ona göre programlardaki en önemli şey görsel unsurlar, ardından ise içeriktir. Bu iki hususta maalesef televizyonlarımız yeterli olamamışlardır ve bu sebeple çocuklarımızın boş vakitlerini doldurmak ve sıkıntılarını gidermek için nerdeyse hiçbir kanal bulunmamaktadır.

3.4.6. Suriye'de Çocuk Tiyatrosu

Suriye'de tiyatro alanındaki çalışmalar yaklaşık yarım asır öncesinde okullarda sergilenen bireysel, münferit faaliyetlerin yaygınlaşmasıyla başlamıştır. Kurumsal tiyatro faaliyetleri ise edebi bir faaliyet olarak gerçek anlamda ilk defa yetmişli yılların sonunda Milli Eğitim Bakanlığının organize ettiği bir festivalin gerçekleştirilmesiyle başlamıştır.[167]. Doksanlı yıllarda ise Milli Eğitim Bakanlığı çocuklara yönelik drama tiyatrosu faaliyetlerini, eğitim-öğretim yılını kapsayacak şekilde programlamıştır. Bu programlarda yer alan oyunlar batıdan tercüme edilmiş tiyatro eserlerinden oluşmaktaydı. Ne var ki bu programlar ülke geneline yaygınlaştırılamamış, sadece başkentte hatta başkentin de ancak bir kısmına hitap edebilmiştir. Tiyatronun yaygınlaştırılması için sergilenen oyunlar televizyon kanallarınca da yayınlanmış ancak Selam el-Yemani'ye göre bu da tiyatronun benimsenmesine hizmet edememiştir. Zira televizyonda yayınlanan bir tiyatro eseri insanları yeterince tatmin etmemektedir.

---

[166] tishreen.news.sy/tishreen/public/read (Erişim tarihi 1.5.2016).
[167] Sellam el-Yemenî, *el-Mavkifu'l-edebi*, İttihâdu'l-Küttâbi'l-Arab, Şam 1988, s. 66.

3.4.6.1. Başlıca Çocuk Tiyatrosu Eserleri

Melikü'l-ğâbe, Adil Ebu Şenab, Şam 1975.

Uğniyetu'l-maûl, Nasruddin el-Bahra, Şam 1987.

Mümtâz ya batal, Ekrem Şureym, Şam 1981.

Alaeddin ve'l-misbahu's-sıhri, Kültür Bakanlığı, Şam 1982.

3.4.6.2. Suriye'de Çocuk Tiyatrosunun Problemleri

Selam el-Yemani Suriye Çocuk tiyatrosunun karşı karşıya olduğu sıkıntıları üç noktada özetlemiştir.[168] Birinci problem bu alanda ortaya konulmuş eser ve metinlerin azlığıdır. Bunun sebebi ise tiyatroya önem veren ve tiyatroyla ilgilenen kurumların olmamasıdır. İkinci problem çocuklara yönelik hazırlandığı iddia edilen mevcut metinlerin çocukların yaş seviyelerine uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. Nitekim yazılmış olan tiyatro metinleri on iki yaş seviyesine hitap etmekte, böylece ilköğretim seviyesinin üzerinde kalmaktadır. Üçüncü problem ise eserlerin tercüme metinlerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Yabancı kültürlere ait bu metinler Arap çocukların ilgisini çekmemekte ve onların üzerinde tesirli olamamaktadır.

[168] Sellam, *el-Mavkifu'l-edebi*, s. 66.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin'i kapsayan ve coğrafi olarak Şam Bölgesi diye isimlendirilen Arap ülkelerinde çocuk edebiyatını inceleyen bu araştırmamızda ulaştığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz.

Suriye'de çocuk edebiyatı şair Rızḳullah Ḥassun'un'un ferdi çalışmasıyla 1867 yılında Kirlof Ḥikâyelerini Arapçaya tercüme etmesiyle başlamıştır. Suriye'de çocuklara yönelik kitap seviyesindeki çalışmalar yine ferdi olarak Abdurrahman es-Sefercelânî'nin 1923'te kaleme aldığı *Silsiletü'l-mahfuzâtü'l-arabiyye* dizisiyle başlamış ve görebildiğimiz kadarıyla Muhammed Ḳarânyâ''nın *zavâhirü't-Tecdid fi Kasaidü'l-eṭfâl* adlı eseriyle şimdilik son bulmuştur.

Ürdün'de çocuğa yönelik edebi çalışmalar üç aşamalı bir şekilde gelişmiştir. 1928 ile 1966 arasını kapsayan ilk dönem İbrahim el- Bevarşi ile başlamış, İskender el-Hûrî ile devam etmiştir. İkinci dönem 1966 ile 1978 yılları arasını kapsamaktadır. Yusuf el-Azm, Nebil Savaliha, Tağrid en-Neccar bu dönemde eser vermişlerdir. Ravdatü'l-Hüdhüd ve Ahmed el-Müslih gibi edebiyatçılar, 1978'den günümüze kadar süregelen üçüncü dönemde öne çıkan isimlerdir.

Filistin'de ise çocuk edebiyatı çalışmaları 1928'te başlamasına rağmen ancak bölgesel ve siyasi sebeplerden dolayı şairler faaliyetlerini ülkeleri dışında sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle Filistin'e komşu olan ülkelerde çocuklara yönelik eserlerin yazarları genellikle Filistinli şairlerden oluşmuştur.

Lüban'da çocuklara yönelik edebi çalışmalar, araştırmamızda yer alan diğer ülkelerden daha erken bir tarihte başlamıştır. XIX. yüzyılda başlayan çalışmalar XX. Yüzyılın başlarında yoğunlaşmış, 1960'lı yıllarda ise tercümeye doğru bir yönelme göstermiştir. Yetmişli yıllara gelindiğinde çocuk kitaplarına yönelik ciddi bir talebin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu talep doğrultusunda gelişen kitap yayıncılığı seksenli yıllarda İsrail-Lübnan savaşı nedeniyle duraksamış ancak doksanlı yıllarda yeniden canlanmıştır.

Araştırmamız kapsamında yer alan söz konusu Arap ülkelerinde bu ülkelerin maruz kaldığı ihtilal, işgal ve sürgünler nedeniyle genel edebi faaliyetlerde olduğu gibi

çocuk edebiyatında da, gerek hikâye, gerek şiir gerekse de tiyatro eserlerinde daha çok milli, hamasi duygular ile direniş ve mücadele teması işlenmiştir.

4.2. Öneriler

Erken çocukluk dönemine ait gelişim aşamalarının ve çocukların bu aşamalarda karşılaşabilecekleri sorunların göz önünde bulundurularak hazırlanmış, çocuğun zihni seviyesini geliştirecek ve duygularını besleyecek bir dille onun olumlu özelliklerini geliştirmeye yardımcı olacak resimli kitapların yayınlanması desteklenmelidir.

Çocuk edebiyatı yazarı bir hikâye veya tiyatro yazarı olmasından ziyade bir eğiticidir. Zira edebi çalışmalarda pedagojik yaklaşımların ön planda tutulması gerekmektedir. Bu doğrultuda çocuk edebiyatı yazarları çocuklara kazandırılması istenen değerleri işlerken zihinsel gelişimi ve mantıksal sıralamayı gözeterek dengeli olmaları, yalnızca bir alandaki değerlerle sınırlamayıp farklı alanlardaki değerleri bütün olarak ele almalıdırlar.

Hem genel olarak Arap dünyasında hem de yerel olarak işlediğimiz Şam bölgesinde çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik yapılan tenkit ve inceleme çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA.

Abdulfettâh, İsmail, *Edebu'l-eṭfâl*, Dâru'l-arabiye li'l-Kitab, Kâhire 2000.

Abdurezzak, Cafer *Edebu'l-eṭfâl fî Sûriyâ*, İttihâdu'l-Kitâbi'l-Arab, Şam.1988.
Âlûsî, Muhammed Şükrî, *Bülûgu'l-ereb fi marifeti ahvali'l-'Arab,* Dâru'l-Kitabi'l-Mısri, Kâhire 1889.

Ayverdi, İ, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbe Altı, İstanbul 2005.
Biregiş, Muhammed Hasan, *Edebu'l eṭfâl ehdâfuhû ve simâtuh,* Müesesetu'r-Risâle, Şam 1992.

Cüveynî, Sâdık *Havle edebi'l-eṭfâl*, Dâru'l-Mârife, Mısır.*1993.*
Davud, Enes *Edebu'l-eṭfâl*, Dâru'l-Mârife, Mısır.1993.
E'ş-şmeas İsa, *el kıssâ e't-tıfliye Fî Sûriyâ*, Kültür Bakanlığ, Şam.1996.
Ebu Heyf, Abdullah, *Edebu'l-etfâl fi Sûriyâ*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Şam 2003.

Ebu Rida Sa'd en-Nâssu'l-Edebî' *li'l-eṭfâl*, Dâru'l-Beşîr, Mısır.1993.
Ebu Sâd, Ahmed, *Eşâr ve enaşid,* el-Meşâ el-Âmme li'n-Neşir. Tarablus 1983.

Ebû Şeneb, Âdil *Edebul-Etval fî Surye,* İttihâdu Kuttâbi'l-Arab, Şam.1988..
Ebu'l-Mâl Abdulfettâh, *Edebu'l-eṭfâl*, Dâru'ş-Şuruk, 'Ammân 1988.

Ebü'l-Fażl Muhammed b. Mükerrem b. Alî el-Ensârî İbn Manẓûr *Lisânü'l arab,* Dâru Sâdır, Beyrut 1994.
Endelusî, Ahmed b. Muhammed, *el-İkdu'l-ferîd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983.

Es-sıkılyi, Muhammed b.zafer (1980), Enbâ n ucebâ enbâ, Dâru'l- Afak, Cedide, Beyrut.
Ferahîdî, el-Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-'ayın*, Daru'l- İhya, Beyrut s. 1988.

Ferahîdî, el-Halil bin Ahmed, Kitabu'l- 'Ayn, Daru'l- ihya, Beyrut.
Fîrûzâbâdî, Mecdü'd-Dîn Muhammed b. Yakup, *el-Kâmûs'l-muhit*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 1997.

Halebi, Ömer b. Ahmed b. Adîm *Eddürâri fi zikri'z-zurâri,* Dârul'l-Cevâib, İstanbul. 1984.

Hamdâvî, Cemil, *Edebu'l-etfâl fî filistin*, Mektebetu'l-Belidiyyeti'l-Âmme, Filistin 2008.

Hatib, Hüsâm, *el-Mavkifu'l-edebî*, İttihâdu'l-Kuttâbi'l-Arab, Şam 1988.

Heyf, Abdullah, *Kısasu'1-eṭfâli'l-muellefe fî Sûriyâ*, Şam 2008.

Hittît, Fâdiya, *Edebu'l-etfâl fî Lübnan*, Dârul'l-Fikri'l-Lubnânî, Beyrut 2001.

http://www.ittihadhalap.com/forum/showthread. Adresten حلب أول مجلة الطفل في 23.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

https://ar. wikipedia. Org. Adresten 23.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

https://ar.wikipedia.org. Adresten 4.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

https://ar.wikipedia.org/ أمين_زاهير Adresten 4.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

https://ar.wikipedia.org/رياض_معلوف Adresten 4.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

https://ar.wikipedia.org/ناصيف_يازيجي Adresten 4.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

Hüdeydî, Ali, *fi Edebi'l-eṭfâl*, Mektebetu'l Encilu, Mısır 2001.

İbn 'Adîm, Ömer b. Ahmed el-Halebî, *ed-Durari fi zikri'z-zurârî*, Dâru'l-Cevâib, İstanbul 1984.

İbn Fâris, Ebu'l-Hasan Ahmed, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*, İttihâdu Kuttâbi'l-'Arab, Mısır.1996.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Alî el-Ensârî, *Lisânu'l-'arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1994.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Alî el-Ensârî, *Lisânu'l-'Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1994.

İsa, Râşid, *Merhaletu'l-Hadânati'l-Ûlâ*, 'Ammân 1994.

İsa, Süleyman, *Divanu'l-eṭfâl*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1999.

Ḳarânyâ, Muhammed, *Atyâf kısasu'l-eṭfâl fî Suriye*, İttihâdu'l-Kuttebi'l-Arab, Şam 2013.

Ḳarânyâ, Muhammed, *Zavâhiru't-tecdîd fî kasîdeti'l-etfâl fî Sûriyâ*, İttihadu'l-Kitâbi'l-Arab, Şam 2008.

Ḳarânyâ', Muhammet Kasâidu'l-Eṭfâl Fî Sûriyâ, İttihadu'l-Kitâbi'l-Arab, Şam.2003.
Mağribî, Teysîr, *Vakîu' edebi'l-etfâl fi Filistin,* Merkezu'l-Kuttân 2008.

Malas, Muhammed, *Lu'luu ve Hamza, Riyad* 1992.

Mikdâdî, Riyad, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun,* Dâru'l-Kenedi, 'Ammân 2000.

Muslih, Ahmed, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun,* Dâru's-Sekâfe ve'l-Funûn, 'Ammân 1983.

Necib, Ahmed, *el-Mażmûn fî edebi'l-eṭfal,* Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kâhire 2002.

Necip, Ahmet *Edebu'l-Eṭfâl İlmun ve Fen*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Mısır.*1991*.
Nevâyise, Abîr, *Edebu'l-eṭfâl fi'l-Urdun*, Dâru'ş-Şurûk, 'Ammân 2004.

Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011

Râfî, Sâdık *Târihu'l-Edebi'l-Arabî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut.1984.
Rûhî, Semer, *Muşkilâtu'l-kısasi'l-etfâl fi Sûriyâ,* İttihâdu'l-Kitâbi'l-Arabî, Şam 1981.

Ṣâdık er-Râfiî, *Tarihu'l-âdâbi'l Arab,* Dâru'l-Kitabi'l-'Arabi, Beyrut 1984.

Ṣafadî, Beyan, *Şi'ru'l-etfâl fi'l-vatani'l-Arabi*, Hey'etu'l-Âmmeti's-Sûriyâ li'l-Kitâb, Şam 2008.
Süsen, Merve, *Edebu'l-etfâl fî Filistin,* Mektebetu'l-Belidiyyeti'l-Âmme, Filistin 2008.

Şemmas, İsa, *el-Kıssâtu-tıfliyye fî Sûriyâ*, Kültür Bakanlığı, Şam 1996.

Şevkânî, Muhammed b. Ali, e*l-Fevaidu'l-mecmûa,* Dâru'l-Mektebi'l-İslami, Beyrut 1987.

tishreen.news.sy/tishreen/public/read Adresten 1.5.2016 tarihinde edinilmiştir.
www.albabtainprize.org. Adresten 11.5.2016 tarihinde edinilmiştir.

www.albabtainprize.org. Adresten 4.4.2016 tarihinde edinilmiştir.
www.aljazeera.net//سوريا-أطفال-رسوم Adresten 26.4.2016 tarihinde edinilmiştir.
www.drmosad.com/index222.htm. Adresten 27.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

www.masralarabia.com/.كيف رسم أطفال سوريا مستقبلهم Adresten 11.4.2016 tarihinde edinilmiştir.
www.syrianstory.com/A-adel.htm. Adresten 30.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

www.syrianstory.com/z-tamer.htm Adresten 3.4.2016 tarihinde edinilmiştir.

Zafer es- Şıkılyi Muhammed, *Enbâ nucebâ enbâ*, Dâru'l Âfâk el-Cedide, Beyrut1980 .

Zeyyat, Hasan, *Târihu'l-edebi'l-'Arabi*, Dâru'l-Marife, Beyrut 2009.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	: Mohamad OURUT
Doğum Yeri ve Tarihi	: Halep-1.08.1987
Medeni Durumu	: Bekâr
E-posta	: muhammet_oruc01@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

Yüksek Lisans	: 2012-2016, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
Lisans	: 2006-2010, Halep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Ortaöğrenim	: 1999-2006 Şam İmam Hatip Lisesi, Suriye.
İlköğrenim	: 1992-1998, Çoban Bey Ortaokulu, Suriye

İŞ DENEYİMİ

2010-2011/2011-2012	: Arapça Öğretmenliği, Halep.
2013……..	: Ç.Ü İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi
YABANCI DİL	: Arapça, İngilizce, Türkçe